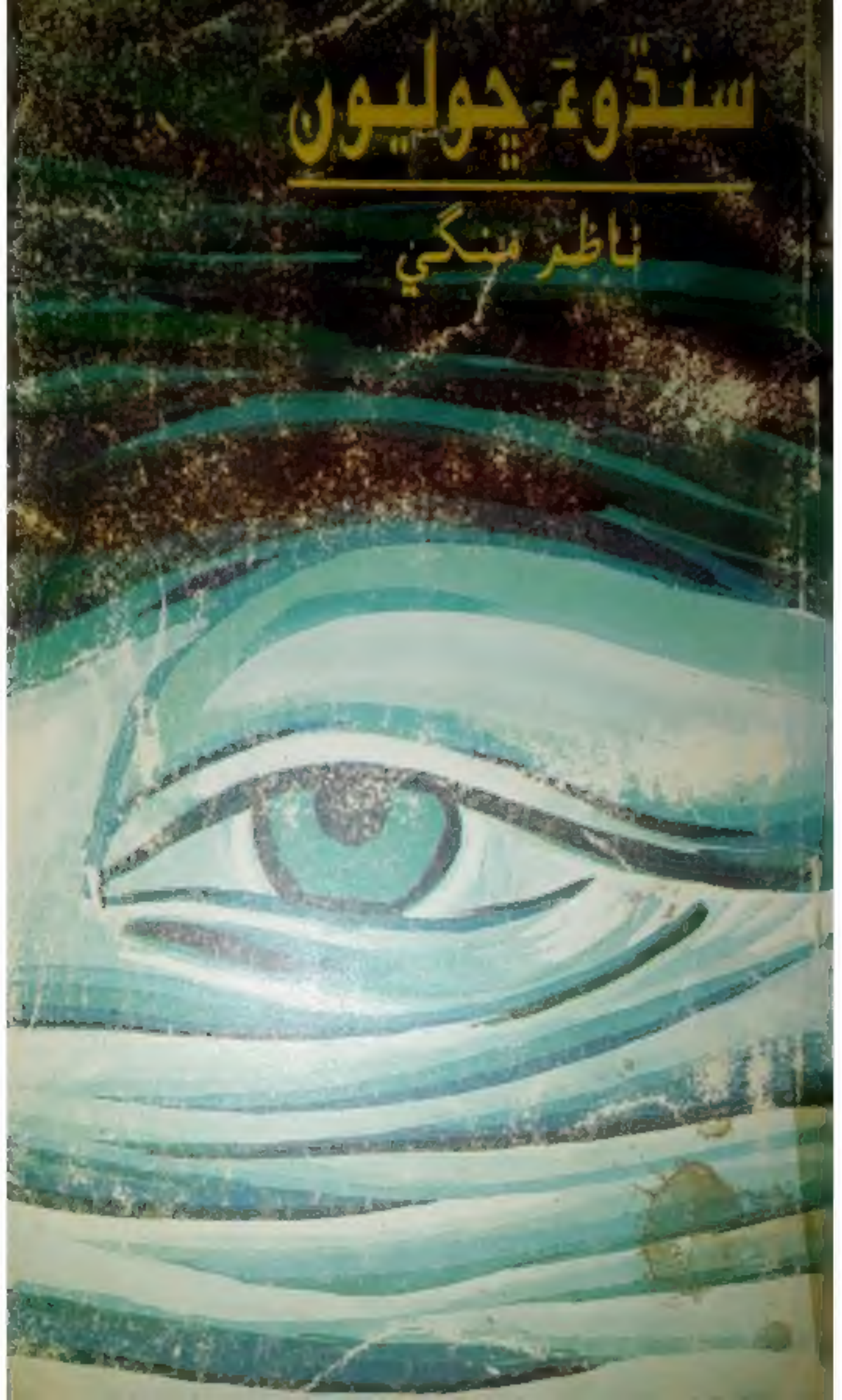

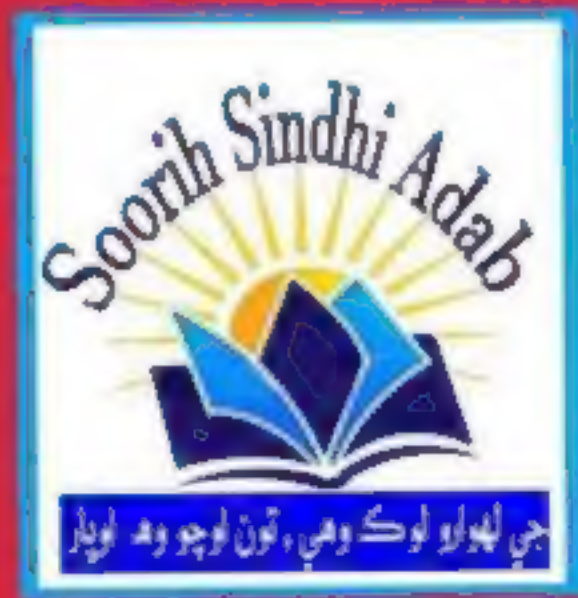
سندھ وچ جوليون

ناظر منگي

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

سَنَدُوعَ پَرلِیون

سنتو ڇوليون

ناظم منگي

۹۹-۱۹۹۸ع

۱۰۰۰

۶۰ روپو

محمد شريف مصراي / سهيل عباسي

الدينه ڪمپيوٽر ميهڙ

عبدالرسول عباسي

ترڪ پرنٽنگ پريس، هيراآباد حيدرآباد.

ڪتاب

شاعر

سال

تعداد

قيمت

ڪمپوز

ٽائيٽل:

ڇاپيندڙ:

پاران:

ناظم منگي يادگار ڪميٽي

ٿرڙي محبت ضلع دادو سنڌ.

پيشواي القرآن الكريم

وہا گھر سان، مارونڙا ٿر آڪري

تي پڄاڻان هان، آئون جاڙ جيان ٿي، جيڏيون.

(پڻائي ساڻي)

محترم ناظم منگي، پنهنجي ذات وسيلي منهنجي شهر

ٿرڙي محبت کي نه رڳو سنڌ پر هند ۽ بلوچستان پر هڪ سڃاڻي

بخشي، سندس ذات سان هڪ شاگرد جي حيثيت پر تعلق ٿيو، مون به

سندس ڏسيل گس تي پڙ ۽ پير ساڻيا. هن نه رڳو سڃاڻي سان لفظ

نظم ڪيا. پر پنهنجي شهر ۽ شهر واسين سان گڏ سنڌ جي هنڌين

ماڳين دوستيءَ جا چانوارا پکيڙيا. فون ذريعي لاڙڪاڻي منجهان جڏهن

هن آدرشي انسان جي لاڏاڻي جي خبر ٿرڙي محبت پهتي ته گهر ۽

گهٽيون سڌا ٻڌجي ويون. اسان ڀانيو ته ناظم منگي جي ڏک پر

سندس پنهنجو شهر ورتل آهي. جڏهن ۱۴ جولاءِ ۱۹۹۸ع تي عيدگاهه

واري قبرستان پر کيس مٽيءَ ماءُ حوالي ڪري رهيا هياسين. سڄي

سنڌ منجهان ڪهي آيل اديبن، شاعرن، سندس مداحن ۽ دوستن جا

اوسارا پسي ۽ ٻڌي. اسان ٿرڙي محبت واسين پنهنجي چولي جي پلاند

سان ڳرڙها اگهي ڇڏيا.

۱۵ جولاءِ ۱۹۸۸ع ڏينهن ”جوهر بروهي“ چيو ته محترم ناظم

منگي جو شعري مجموعو ”سنڌوءَ چوليون“ ڪمپوز ٿيل پريس تائين

پهتل آهي. پر مالي وسيلن جي اثاڻ جي ڪري اهو مجموعو ڇپجي نه

سگهيو. مون جوهر بروهي کي چيو ته اوهان ڪتاب ڇپائڻ شروع ڪريو

۽ سمورو خرچ مان ادا ڪندس.

جڏهن هي خبر ٿرڙي محبت پر رهواسي ادب دوست نوجوانن

کي پئي ته هنن چيو ته ناظم منگي پنهنجي وجود پر هڪ ادارو هيو. نه

رڳو ان جي شعري مجموعي کي منظر عام تي آڻجي. پر سندس

ساجي ۽ ذاتي خدمتن متعلق هڪ مڪمل تحقيق آڏو آڻجي. ”ان ريت

ناظم منگي يادگار ڪميٽي جوڙي وئي. مونکي ان ڪميٽي جي انتظام

جي ذميواري ڏني وئي. ان ڪميٽي کي هلائڻ لاءِ مون سان گڏ ڊاڪٽر

منظور حسين ناريجو، حاجي عبدالرحمن سومرو، رجب علي سروچ سومرو، حميد چنا، قادر چانڊيو ۽ علي گوهر آزاد منگي چونڊيا ويا. جڏهن ته ناظم منگي جي ٽريل پڪيڙيل ڪم کي سهيڙڻ لاءِ نوجوان اديب ۽ صحافي ”حميد چنا“ ذميواري قبولي، حميد چنا هن کان اڳ سنڌ جي مهان ڪوي ”استاد بخاري“ تي وڏي محنت سان ٽيسٽ لکي آهي.

الله سائين جي آسري تي اسان ڪم شروع ڪيو آهي. اميد اٿس ته سنڌي ادب جا گهڻا ڪهاڻا، حال آهر اسان سان هٿ وٺائيندا. هن موقعي تي ميهڙ تعلقي جي سماجي شخصيت محترم حاجي غلام حسين جهتيال جو شڪريو ادا ڪريان ٿو. جنهن جي مالي سهڪار سان، محترم ناظم منگي پنهنجو ڪتاب ڪمپوز ڪرايو. ان سان گڏ مان انهن سائين جو به ٿورائتو آهيان جن هن وقت تائين يا هن کان پوءِ اسان سان ساٿ ڏيندا ۽ سهڪار ڪندا.

۲۲ جولاءِ ۱۹۹۸ع

شايد جوڳيو

چيئرمين

ناظم منگي يادگار ڪميٽي

ٿرڙي محبت سنڌ.

پنهنجي پاران

ذات جي سگهه هڪ حجيل حقيقت آهي. مون کي خوشي آهي ته پوءِ دلچسپي کان وٺي ذات سان پيار مليو اٿم. جنهن کي مان پنهنجي جيون جو اصل سرمايو سمجهان ٿو. دنيا روڙيندي زندگي جو گهل حصو گذري ويو آهي. پهريون ڀيرو پنهنجي تڪل لفظن تي هڪ مجموعو آڻي رهيو آهيان. ادب دوست وٽ منهنجي هيءَ ڪاوش اڳيائي ته مون لاءِ فخر جوڳي ڳالهه ٿيندي.

سوچ جي سٺل ساعت ۾ جن مهربانن مون سان ساٿ ڏنو، انهن منجهه حاجي غلام حسين خان جهتيال جو وڏو ڀاءُ، لورائو آهيان، جنهن جي عنايت سان سنڌو ڇوليون منظر عام تي آڻي رهيو آهيان. جتي لوڪ پائي پائي سان پيار ڪري رهيو آهي، اتي ڪتاب جي ڇپائي جو ڪل ڏمو حاجي صاحب کڻي گهڻو ڪجهه لکڻ جو اتساهه ڏنو اٿم.

سنڌ جي مانائتي شاعر محترم سرڪش سنڌيءَ انيڪ مصروفيت هوندي منهنجي شاعري جو مطالعو ڪري ”مهاڳ“ لکيو آهي. هڪ قلمڪار لاءِ اهو وڏو لک لهي.

مان ساڳي وقت محمد منل جهتيال، جوهر بروهي، خليل لاکير ۽ علي دوست عاجز پاران مهربانن جو به لورائو آهيان. جن جي قيمتي مشورن ۽ محنتن سان سنڌو ڇوليون آڻي سگهيو آهيان. مان سومل ڪمپيوٽرز حيدرآباد ۽ ترڪ پرنٽنگ پريس حيدرآباد جي مالڪ عبدالڪريم صاحب جو به لورائو ۽ دعاگر آهيان.

ناظم منگي.

پڻ ڏسجي ٿو

شعين جي گهڻائي. انهن جو مکيه گهڻائي ٿي ۽ انهن جي ڪوٽ انهن جو مکيه وڌائي ٿي. شيون جڏهن اٿام ٻڌجي وڃن ٿيون ته پوءِ انهن جي چوند ڏانهن خيال ڇوڙي ٿو. وري شين جي ان هوند يا ڪوٽ آهي ته انهن جي واڌاري لاءِ پاڻ پتوڙيو پوي ٿو. اهو هڪ فطري عمل آهي.

پنجين ڏهاڪي کان وٺي اڄ تائين سنڌ ۾ مختلف صنفن ۾ جيتري شاعري ٿي آهي اها سنڌ جي تاريخ ۾ ان جي گهڻائي جي ساک پري ٿي. هاڻي جڏهن گهڻائي ۽ گهڻين جنسن ۾ ٿي ته چوند جو سوال اڀري پيو ۽ شعوري طور تي شاعري جي فن، فڪر تي زور ڏنو ويو. اها ضرورت جيتري اڳ هئي هن وقت ان جي ويهون تي وڌيڪ محسوس ڪئي وئي آهي. نه رڳو ايترو پر اها ڳالهه نظر ۾ رکي سنڌي ادبي سنگت تنقيد جا اصول مرتب ڪيا ته جيئن مختلف جنسن جي اعليٰ معيار جو قدر ڪري سگهجي. ۽ گهٽ درجي جي شين ۾ سڌارا آڻي انهن کي معياري بڻائي سگهجي. ته جيئن هر هڪ ليکڪ معيار جو خاص خيال رکي. شين جي سنوار، سينگار لاءِ اڳ اهڙا ادارا ڪين هئا جيڪي تنقيد جي بنياد تي شين جي پرک ڪندا هجن سا به سڀ پاسائين.

ان وقت ڪي استاد شاعر فقط فني اوڻاين بابت اصلاح ڪندا هئا. تنهن ڪري انهن جي اصلاحي تنقيد ۽ سنڌي ادبي سنگت جي اصولن ۾ واضح فرق آهي. سنڌي ادبي سنگت هر هڪ کي پنهنجي پنهنجي راءِ جو حق ڏنو پر ان کان اڳ اهڙو حق صرف استاد شاعرن وٽ رهندو هو.

سنڌي شاعري ۾ گهڻين صنفن جي لاڳو ٿيڻ سان ڪجهه ٻيون ڳالهيون به شامل ٿيون آهن. هڪ ته سنڌي جي پنهنجي نج شاعري، بيت، وائي ڪافي ۽ گيت ۾ ڪوٽ پيدا ٿي ۽ شاعرن گهڻ طرفو ٿي

سوچيو ۽ گهڻن صنفن تي لکيو. جنهن ڪري گهڻ طرفي سوچ نه پيدا
ٿي پر هر هڪ صنف کي معياري بڻائي پيش ڪرڻ هر هڪ شاعر لاءِ
ڏکي ڳالهه ٿي پئي.

فن جي دنيا ۾ هڪ چتو ٿي ڪنهن هڪ صنف تي گهڻا تجربا
ڪرڻ سبب هڪ شاعر ان صنف ۾ تمام سٺي مهارت حاصل ڪري
ولندو آهي. پر ان جي ابتڙ گهڻن صنفن ۾ ساڳي وقت اوتري مهارت
حاصل ڪرڻ ڏاڍي ڏکي ڳالهه آهي. ان جو هڪڙو مثال هيءُ وٺو ته سنڌ
جي مشهور شاعر مخدوم طالب الموليٰ پنهنجو گهڻو وقت ڪافيءَ کي ڏنو
آهي. ته اڄ ڪلهه سنڌ ۾ ڪافيءَ جي صنف ۾ پنهنجو ٽائي نٿو رکي.
جيتوڻيڪ تاجل بيوس جون ڪافيون به سٺيون آهن. ساڳي وقت ڪافيءَ
جا ٻيا شاعر مخدوم صاحب جي پيٽ ۾ ايترا سگهه ڪارا نه آهن.

هاڻوڪي دور ۾ سنڌ جا گهڻا شاعر گهڻ طرفي لکي رهيا آهن.
تنهنڪري سڀني صنفن سان سٺو نڀاءُ نٿا ڪري سگهن. ان کانسواءِ
سنڌي ادبي سنگت جي اعليٰ اصولن کان به والجهيل رهيا آهن. ڇو ته ان
کان پري رهڻ يا ان کي قبول نه ڪرڻ سبب سندن فني ڪمزوري ظاهر
ٿي رهي آهي.

ناظم منگي به سڀ طرفي لکي رهيو آهي. تنهن ڪري ڪافي
واڻي، گيت، بيت، غزل، نظم، آزاد نظم، تراويل، چوڻين وغيره ڪٿي
ڪٿي فني لحاظ کان ڏک ڪاڏو آهي پر پوءِ به وٽس ذات ۽ ڏاند ضرور
آهي.

هن پنهنجن شاعراڻن جذبن جي بنياد تي عام شاعرن کان
وڌيڪ سٺو لکيو آهي. سندس ڪافيون فني توڙي فڪري لحاظ کان سٺو
اثر ڇڏين ٿيون. هن وقت تائين ڪافيءَ ۾ تجربا ٿيا آهن
جيتوڻيڪ اهي مڪمل نه آهن ۽ گهڻي محنت گهرن ٿا تڏهن به اها
صنف پنهنجو سٺو پاڻ آهي. ناظم به انهن گهڙيتن تي لکيو آهي ۽ انهن
کان وڌي نه سگهيو آهي. پر سندس ٻولي، فن ۽ فڪر هر انگيءَ سان

ڪنهن حد تائين سينگاريل ضرور آهي. مثال طور:-

شل اهڙو نه ڪڏهن وار لئي
جو تنهنجي مٿان ڪو وار ٿئي

يا

قرب ڪري جي مٿيون ڳالهون ويهي ڪرين ڀرسان
اهو مڃين ته اڃان اوڻو اهو مڃين ته اڃان

يا

تنهنجي اکڙين ۾ اسرار ڏس
هڪ پرڻ ڏس هو پيار ڏس

يا

ڪر مهر وفا مع منهنجي سدا محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي
ٿي ٻولي آها دردن جي دوا محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي

مٿين ڪالين ۾ ڪالڪيءَ جو انداز بهتر ٿو لڳي. ڪي ته غزل
جو انداز ٿيون رکن ۽ ڪي گيت جي اولائن وانگي ڀرپور وراڻا ٿيون
رکن. ناظر جي محنت ٻڌائي ٿي ته ڪهڙي شيءِ جو مزاج ڪهڙو آهي
۽ لڳي ٿو ته هن پراڻن پلاکن تي تعمير سهڻي انداز سان ڪئي آهي.
شاهري جذباتي ڪيفيت جو اظهار آهي. جذبن کي فن ۾ ٻوليءَ ۾ اوتڻ
کان پوءِ به منجهن جذباتي انداز ڀريل جام جي چٽڪڻ جهڙي حيثيت
رکندي آهي. جنهن مان ڪجهه ته هاريو آهي. پر ڪجهه باقي رهندو
آهي. ناظر جا گيت به ائين آهن.

آيو سائون مينگه ملهار
تون پي ساجن ٿي تيار

يا

جڏهن قسور پرستي ڪانهي تڏهن سنڌ پرستي ڇاڄي

گيتن ۾ فن کان وڌيڪ جذبي کي اهميت ڏني اٿس ۽ فني گهوج تي جذبن ۽ احساسن کي قربان ٿو ڪري. تڏهن به فني گهرجن سان هرون پرون بي پرواهي نه ڪئي اٿس. تاريخي طور تي گيت ٻاهران آيل صنف سڏيو ويو آهي. پر آڌ انهيءَ خيال سان سميت نه آهيان ۽ مون کي گيت توڙي لوڪ گيت ڪافي وانگر پنهنجا ڏيهي ڀاسندا آهن.

ناظر جي واپس پڙهڻ کان پوءِ سندس سوچ جي ورڇ جو احساس ٿئي ٿو. جهڙي طرح هر گل ۾ پنهنجو رنگ پنهنجي سرهاڻ ۾ پنهنجي سوجاڻپ آهي تهڙي طرح ناظر وٽ به پنهنجي ئي سوجاڻپ آهي. هو ڪنهن جي گهاٽڻي تي ريشي جا سو پئس ٽڪي نه ٻڌو آهي. پنهنجي نواڻ ضرور شامل ڪئي اٿس. جنهن مان سندس فنڪارائي حيثيت جو ڏس ملي ٿو. فن جي دنيا ۾ اها هڪ وڏي سڃاڻپ آهي. هي واپس پڙهي ڏسجن!

سارنگ ڪئي ساواڻ

آءُ ته ڏوليا هان يا

يا

جيءُ ۾ جڳايون جڙوڙ

پوءِ ته سورم سڏين

يا

سوريءَ سڏ ڪيو

ناهي پنڌ پري

يا

سائڪل ڪيڙا سانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائو

هر ٻيٽ جدا نظر هوندو آهي. هر ٻيٽ سڀني پڙهندڙن لاءِ هڪ جهڙو پسند جو سبب هجي ائين کڻي ناهي. رايا گهڻا به ٿي سگهن ٿا. ناظم جا ٻيٽ ڦٽي خوين سان ستواريل آهن ۽ اهي پنهنجي سلوٽائپ سان سڃاتا ويندا. سونهن کي ڪڏهن چوڻي ڦل وٺندا آهن ته ڪڏهن چيچ جو چلڙو. ڪڏهن معصوميت ته ڪڏهن بي رُخي. ڪڏهن لوڏ تي ناز. ته ڪڏهن پرين جي پيچار. ڪڏهن ٿرن ٻرن جا رولڙا ته ڪڏهن ڪاڪ جا ڪور. اهي سڀ انداز ۽ ناز پنهنجو پنهنجو اثر رکن ٿا. وري هڪ ليکڪ جا پڙهندڙ ۽ انهن جا مزاج به جدا جدا ٿين ٿا. تنهن ڪري ظاهر ٿيندو ته ناظم جا پڙهندڙ به پنهنجي سوچ ۽ راه رکن ٿا. کين اهڙو حق به رسي ٿو. سندس بيتن ۾ سنڌ، سنڌي، سنڌو، پورهيت، سڪ سنڀا، ٻاڏل، وسڪارا، مارو، عمر، ملير، ٻيڪا، ڏونگر، ڏير، پنهنون، ڪاڪ، مومل، مجاز، راڻو وغيره جهڙا موضوع ڀريل آهن. مثال طور:-

سورن سرڪايو، مون ڏي پاند پيار جو
 اڪڙين انگايو، پاند پڄائي پريت جا
 سورن سال چيو، سجدو ڪجي سونهن کي
 سوچن ڪين ڪچيو، نمبو ناظم نينهن ۾.
 سارنگ سڀني سانگ، واسين وسڪارن سان
 وسي واڻن تي رکيئي، لهر مٿان لانگ،
 چوڙي هليا هارم ۾، مارو چيان چانگ
 ڪلهه ٻڌايو ڪانگ، ٿر سڄو ٿاڏل ٿيو.

ڪڪر ڪارو، ڀرجي آيا پونه تي،
وسائن لاءِ وڌڙو، چمڪي تي چوڌار،
اوه آڻجي پئي، پلر پي همڪار،
سائين ڪيا سڪار، سائين ئي پئي سنڌڙي.

هي ته هيا ڪجهه بيت، جيڪي فن سان ٽپ تار آهن. انهن جو
فڪر شاعر جي ذهني ڪمائي ڪري ٿو. فن لامحدود آهي، اهو سڄي
جو سڄو پنهنجي لفظن ۾ بند ڪرڻ سڀ ڪنهن جي وس جي ڳالهه
ڪانهي، پر جتي سچا ۽ اجرا جذبا ٿين ٿا اتي پارکو سچ ۽ سونهن ۾
فرق نٿا ڪري سگهن ۽ اها حقيقت آهي.

ناظم جي غزل کي ڏسنداسين ته غزل جهڙي نازڪ صنف کي به
نهایت سٺي نموني لپايو آهي. مختلف بحر وزن ۾ مختلف تجربن هيٺ
غزل پريور اثر ڇڏين ٿا، منجهن تغزل به آهي ته منظر نگاري ۽ تشبيح
به. اجهو هن غزل جو مطلع ڏسجي ته تشبيهه جي لوان نظر ايندي،

دل ٿو توڙين تار ته ناهي

ميڻ پتي، ديوار ته ناهي

ننهن ته اُناياب اي ناظم

روزاني اخبار ته ناهي

اهڙي طرح سندس غزل ۾ جذبو فن ۽ فڪر هار جام ملي
ٿو. تشبيح جي کوٽ ته آهي. پر ان هوند ناهي. مطلب ته ناظم جي
شاعريءَ جو جائزو وٺڻ ٿا ته ان جي ڪتاب جي نالي ”سنڌوءَ
چوليون“ وانگر اسان ڪٿي خوشيون، ڪٿي ڏک، ڪٿي اميدون، ڪٿي
ارمان ۽ ڪٿي جدوجهد، محبت لاءِ، امن لاءِ، دوستيءَ لاءِ، ڌرتيءَ لاءِ،
قوم لاءِ، آجپي لاءِ نظر اچي ٿي. ڪٿي سونهن، پيار، پاڻو، ويڙهي
جو درد، ميلاپ جي تمنا ته ڪٿي پنهنجن پراڻن هٿان مليل عذابين جون
پوڳنائون پريل ملن ٿيون. ڪٿي محبوب کي ڏنل ڏوراپا، ڪٿي زندگي ۽

موت جا عڪس، ڪٿي قومي وجود جي واهر جا آلاپ اٿلندي ڏسجن ٿا. ڪٿي انفرادي ته ڪٿي اجتماعي مظلوميت جي ايتار ظاهر ٿئي ٿي. بهرحال هڪ حساس ذات ڏٺي جي اندر جا اڏما، ٻوليءَ جي ستاڻ ۽ خيال جي گهرائي هر ٻڌل گيت، ڪافيون، وايون، نظري، بيت، غزل، ترايل، چوڻا، آزاد نظري، آخرو سڃا نه ته ڪي بند ته ڪي سٺون سهي، مان ضرور ٿيون. سندس شاعريءَ جو هي ڪتاب ”سندس چوڻون“ اهڙو فن پارو ڪتاب آهي، جنهن ۾ گهڻو ڪم ڏرتي، قوم جي محرومين، مظلوميت تي مشتمل دل مان چوڻون ڏئي نڪري پوندڙ درد ۽ جبر کي چيوائڻ واري گڏاڏيل شاعري آهي، جنهن ۾ هن به آهي ته لڪر

۰۰۱

قومي درد سندس مجبوري آهي، اهڙي مجبوري جيڪا سندس رت جي ذري ذري ۾ گڏيل آهي، سندس ڪچڙ هر هڪ ساهه ۾ آڪسيجن وانگر ڀريل آهي، مرحوم مودوديءَ جو ڪتاب خلافت ۽ ملوڪيت جڏهن ڇپجي هار ٿيو هو تڏهن مرحوم قربان علي بگٽيءَ چيو هو ته ڪنهن به سيد کي جڏهن رندو هئو ته منجهانئس شيعت ظاهر ٿي پوندي.

بلڪل ساڳي طرح يقين سان چئي سگهجي ٿو ته هالوڪي ڏينهن به سنڌي ماڻهن کي کولي ڏسبو ته منجهانئن قومي ويڳاڻپ، مظلوميت، احساس محرومي ۽ انهن خلاف ڀريل نفرت پيدا ٿي پوندي. اڄ جو ليکڪ زندگيءَ جي روح وانگر ۽ حقيقت کي انهن جي اصليت وانگر ويجهو آهي، جنهن ۾ سڄي قوم جي امنگن، خواهشن، خوشين، ارمانن، پيرائڻ، چاهتن ۽ جذبن کي اندر ۾ اوتي لکي ٿو. تڏهن ئي ته سندس لکڻيون اذيتناڪ دور جي اذيتناڪ احساسن ۾ رچيل تاريخ بڻجي پون ٿيون. سچ پچ ته جيڪڏهن هاڻي ڪنهن تاريخدان کي تاريخ سهڻي هجي ته شاعر کي نظر مان ضرور ڪڍي، ڇو ته شاعر هر دور جا اکين ڏنا شاهد آهن. پر ان کان وڌيڪ قوم / قومن جي مظلومين /

معرومين جا درد مند امين به هوندا آهن. هو جيئن ڏسڻ ٿا. محسوس ڪن ٿا. ٿيڻ تي لکن ٿا - ۽ اهو ئي آفاقي مڃڻ آهي. اها ئي فطري سونهن آهي. اهو ئي فطرت پاران مليل ذات جو اتمام آهي ۽ ان تي رکيل امانت آهي. شاعر جڏهن به سونهن جي واکاڻ ڪري ٿو ته سمجهڻ گهرجي ته سونهن جي ساراهه سان ڪائنات جي حسن جي بقا آهي ۽ ظالم خلاف ڪو سڌ، ڪا رڌ، امن آڻڻ جي ڪوشش به سونهن جي بقا لاءِ جدوجهد آهي. امن نه هوندو ته سونهن ڪٿي رهندي. سونهن نه رهندي ته پيار پاڻو، ڪٿان ملندو؟ جيڪو ڪائنات جي وجود جو ضامن آهي. تنهنڪري سونهن جي بقا لاءِ امن جي اهم ضرورت آهي ۽ امن لاءِ جدوجهد ڪرڻ هر ماڻهو تي اخلاقي فرض آهي. جيڪو سڀ کان وڌيڪ ذات ڏئي، تي فرض عائد ٿئي ٿو. اهڙن ذات ڏيڻن ۾ ناظم منگي به شامل آهي. جنهن ظلم، ڏاڍ، استحصال ٻڌائي ۽ قربت خلاف آواز اٿاريو آهي. ٻين سڀني سان گڏجي چيو اٿس:

جنهن فرش تي لونداهه هجي ڪونه ڪبي
 جنهن فرش تي پيچ ٻاهه هجي ڪونه ڪبي
 گهرجي ٿو هينئر امن ۽ پائيدگي
 انسان بي پرواهه هجي ڪونه ڪبي

سرڪش سڌي

لاڙڪاڻو، سنڌ

۱۹۹۲-۹۳ع

اڃا ڪي آهين

هن سندر ڪائنات ۾ سنڌ ڌرتي عظيم سڳوٺن، سياڻن، سگهڙن شاعرن، ذات ڏالين، دودن ۽ سخي انسانن کي جنم ڏنو آهي. جيڪي پنهنجي ذات ڏانهن سان دنيا جي تاريخ ۾ امر ٿي زندگي جا ڏينهن ڏکڻ سان ڏوريندي هيءَ ڦاٽي دنيا ڇڏي دارالبقا ڏانهن راهي ٿيندا آهن، انهن ذاتيارن منجهان ”سنڌو ڇوليون“ جو خالق ناظم منگي به هن ڏيهه جو هڪ ڏاهو ۽ قوم جو قدردان شاعر آهي. جنهن پنهنجي فطري لوج ۽ سوچ ذريعي ٻوليءَ ۾ مٿين مٿاڻ پري پنهنجي ذات جو ڏيئو پارو آهي. هن ذات جي وڪريل موتين کي هڪ جاءِ ڪٺو ڪري هڪ چڱي خاصي شاعري جي مجموعي ”سنڌو ڇوليون“ شايع ڪرڻ ۾ مالي مدد ڪندڙ جهتيال ذات سان تعلق رکندڙ اهڙي فراخدل انسان دل کولي، همت افزائي ڪئي آهي جنهن کي زندگي جي ڪنهن به موڙ تي وساري نٿو سگهجي.

حاجي غلام حسين جهتيال ڳوٺ ٻرڙا تعلقي ميهڙ ۾ الويهين سن جي وچ ڌاري پيدا ٿيو ۽ پاڻ هينئر ميهڙ شهر ضلعي دادو ۾ ئي سڪونت پذير آهي. هيءُ دوستن جو دوست ادب شناس، طبيعت ۾ کٽو ملڻو، سماجي ڪارڪن، مهمان نواز سخي ۽ غريب پرور انسان آهي. مهمان نوازي ۾ سندس واضح ثبوت اهو آهي جو هر وقت سندس اوطاق تي اوري پري جا پنهنجا پراوا مهمان کائڻ پيئڻ جي دستر خواني تي نظر ايندا آهن. هتي ڪيئي حاجت مند انسان پنهنجا مقصد ۾ هن جون مرادون مائي واپس ورتا آهن. ادب دوست هئڻ جو سندس اهو مالي قدر ظاهر آهي ته هن تر جي قومي شاعر مالواري ناظم منگي جي شاعري جو مجموعو ”سنڌو ڇوليون“ ڇپرائڻ جو ذمو پنهنجي سر تي کنيو آهي. سندس ساراهه جوڳو مخلصانه ڪارنامو آهي، انهي تي هن

سڀني مرد ڪيرون لهڻون ائين ڪرڻ سان ٻيا پالپرا سرلڏڙ انسان به اهڙي
خير جي ڪم ۾ هٿ وٺڻ لاءِ رونا ٿيندا، ۽ پنهنجي علائقن جي
ذهبن مسڪين ليکڪن جي حوصلو افزائي ڪري سندن ادبي نسخا
چپائيندا، جيڪو سندن ذاتي ۽ اخلاقي فرض به آهي.

سند ڌرتي جا جملي اديب ۽ شاعر ۽ سگهڙ حاجي غلام
حسين جهتيال جا انتهائي ثورائتا آهن، جنهن مالي مدد ڪري قوم کي
شعور جو نور ڏيندڙ هومي ۽ قومي شاعر، ناظم منگي جو ڪتاب "سندو
چوليون" هومر جي هٿن تائين پهچايو آهي، پر پور اميد اٿس ته سنڌي
قوم هن قيمتي ڪتاب کي خريد ڪرڻ ۾ پئتي نه پوندي، ائين ڪرڻ
سان هڪ پاسي ذاتيار جي حوصلو افزائي ٿيندي ته ٻئي پاسي سنڌي ٻولي
۽ قومي ادب جي خدمت ٿيندي.

اَس اٿم ته ناظم منگي اهڙا قومي شاعري جا زياده ڪتاب،
سند واسين کي ڏيڻ ۾ هميشه ڪوشاڻ رهندو ان سان گڏ پنهنجي امر ۽
ڏانهن سان سڄو ئي اڙي نينهن نپائيندو (آمين)

خادم الفقراء

نصير محمد منل جهتيال

سگهڙ مرڪزي جنرل سيڪريٽري سند

ٻاڏه ضلعو لاڙڪاڻو

سەنتوۋ جولىون چىيە، ڧارىن ڧونگر ڧاڧ جا
ڧوتىشۇن جو ڧيە، آجو ڧني عذاب كان.
ناھىر مىگى

حمد

يا خدا صهڙو ڪريان تنهنجي وڏائي جو بيان
تون آن خالق تون آن رازق تون آن مالڪ مهربان

تو ڪيو پيدا مٺي محبوب جي صدقي جهان
حورون ڀريون جن، ملڪ ظلمان انسان خير سان

موڪليو مخلوق ڏي سائين سوا لڪ انبيا
پر محمد مصطفيٰ جو آ قدر سڀ جي مٿان

توئي ڌرتي کي سجايو آ نظارن سان خدا
آسمان جي سونهن سج چنڊ ۽ ستارا ڪهڪشان

وقت کي ماڻهي ۾ ماڻهي تو پٺاڻو رات ڏينهن
گگهه اوندهه روشنائي آ سڃاڻپ لئه جهان

حڪم تنهنجي سان هلي ٿي پوري قادر ڪائنات
ڪو گداگر تو ڪيو ۽ ڪو ڪيئن شاهه و زمان

پنجن صدقي تون پنهنجي پيار جو پاڇو نه لاه
تون آن ناظر مان هان نوڪر مرض تو توکي ڪيان

محمد آيو عالم جي نئين تقدير بڻجي پئي
تصوف ۽ تصور جي صحي تصوير بڻجي پئي .

پسي رحمت سڄڻ جي آسمان بي وس ٿي فرمايو
ته اڄ ڌرتي جي ڪلهي خواب جي تعبير بڻجي پئي

وئي ويو مرتبو مڪو فضا ۾ انقلاب آيو
جو صحرا تي هوا ڪوسي به ٿڌڙي هير بڻجي پئي

عرب جي قوم جا آيت ۾ پيچيده مسئلا هئا
پرين پهتو ته خلقت پاڻ ۾ ڪنڊ ڪير بڻجي پئي

قلم ڪارن جي ذهن کي ملي وئي تقويت تازي
ائين تاريخ هن تحرير کان پوءِ جهير بڻجي پئي

سهارو بي سهارن جو قيامت منجهه آ ناظم
ڪڙائي فڪر جي همدرد شڪر ۽ شير بڻجي پئي

مزل

ايڏي دل بي نامي اياڻي
ڪانه مڃندي ڏند ڪٽائي

اپ جي چانو تي اجهڙو جوڙڻ
سج اڳيان آ. جهڻي چاڻي

سون پيسو پورهئي وارو
ڪڪن کان چو هار مٺائي

پت کي پٺين چالڻ وڪڻڻ
رڻج ڪريون چو ريت پراڻي

سنڌي گيت زباني ڏئي ٿو
لنگهي ٿي تهذيب اباڻي

فور پرستي تي پيو لکيو
ڪم جي نامي لوڪ ڪهاڻي

ملهه پر سڀني جا جي ناظر
ٻار ڪندا هن وات ٽڪائي

■
 سچ آجت، اتي ڪپت ناهي
 ڪوڙ واري قسم تي پت ناهي

سون اوڌر تي پي ملي ٿو سگهي
 ٻار وٺو ڪڏهن رڪت ناهي

سور ڪپي ٿو ان مياڻي ڪڻ
 ٻار خوشيون نه گهر اهت ناهي

جهڻڪ سستي آ ٿو ڏئي سڀڪو
 مرڪ ڪاڻئون اچي ملت ناهي

لوچ ڪمرون مزور جون لهي
 سوچ سگهي پر ڪا سبت ناهي

گيت لکجي ته لکجي چاهت سان
 ذات سان پي ڪبي ڪڌت ناهي

پنهجو ناظم اصول چو ڦيرين
 منهنجي رت پر اڃا قلت ناهي

●
 اهو ساڳيو نه آ روح رابيل ۾
 ويو ڪڪ پن سڙي ڪالهه ڪانڌيل ۾

ڪنهن جا جذبا ڪسن پاپ ڪيڏو نه آ
 پيار لکندو نه آ پاڙي پٽريل ۾

خير احساس جو موت ٿورو ته گهر
 ويندي انسانيت ڪڙجي نه ته نيل ۾

هشق اڪثر نه آ، پر تو پٿر ٽڪي
 سر ته ويندو آ لاکيل قوسيل ۾

رت رڪبو نه آ نيٺ دانگي وري
 بوندو پاڻي ٿي پٿرو نجي تيل ۾

ويڻ ناهي رڳو جو رجي ريڻ ٿئي
 رحر رهندو نه آ لين نخريل ۾

جنهن ۾ ناظر ضميرن جو سودو ڪيو
 سو ته هوندو سدائين وڏي ويل ۾

●

●
دل تو توڙين ٿار ته ٺاهي
ميٺ ٻئي ديوار ته ٺاهي

مان تڙيان، تون تهڪين پيارا
لفت جو اظهار ته ٺاهي.

چڙهي چاٽ چيٽين ٻيو
ٿيندي هيئن گفتار ته ٺاهي.

دل جي بدران درد سلهاڙڻ
ڪاوڙ آهي پيار ته ٺاهي.

اصلي ڏک آ مار نظر جو
خبر جو ڪو وار ته ٺاهي.

رنجش سا ٻي حد کان زياده
نفرت آ سهڪار ته ٺاهي.

نينهن وکر ناياب آ ناظم
روزاني اخبار ته ٺاهي.

●

●
 افسوس تي افسوس ڪٿي ساهه پٽيون.
 هر هنڌ ٿهر ڪوس ڪٿي ساهه پٽيون.

گهٽ گهر تي احساس جي محرومي ڏسي
 بي چين آ هر چوس ڪٿي ساهه پٽيون.

ڌاريو ٻيو تڙي اصل ڏٺي ڌرتي جو
 دشمن آ، وڏو دٻوس ڪٿي ساهه پٽيون.

آماس جو ڪتلام ڏسي ٺهڪي ٻيو
 وڪ وڪ تي خنز ڪوس ڪٿي ساهه پٽيون.

انسان تان اخلاق هٽايو پاڇو
 نمرود آ ٻي نوس ڪٿي ساهه پٽيون.

ڪيئن امن ۽ آرام ٿئي، فرمايو
 ساهت وٺي ڪري سوس ڪٿي ساهه پٽيون.

لفظن ۾ لجهڪ، ذات آ ڌارون ناظم
 ڏاهپ ۾ ڏسي ڏوس ڪٿي ساهه پٽيون.

●

●
گيت لکن کان روڪ نه ماري.
آهيان ڌرتي جو ٻوڄاري.

وزن وساري سڄ لکان ٿو
فعلن فعلن ٻولي ڌاري.

پنجهون مان سوچون چوڙيو
ڏات نه ٿيندي آ ڏوهاري.

صبح گهري ٻيو خون رڳن جو
ڪڍڻي آهي رات انڌاري.

جاڳو آ ايڏا ٿي پنهنجو
پورميت ڪڙمي هاري ناري.

آ جايي جي ڳالهه آ واپس
چرٻ ڪي آ چسوت ڪپاري.

سيڪاري آ ٺيهن اي ناظم
سنڌي ۾ مضمون نگاري.

●

●
 جذبا جهرون سائون سوچون
 ان جا ڏوهي پاڻ ئي آهن

سور تي نهڪن ايندي جهرا
 ڏاڍ جا ڏمڪايل ڪيئن مرڪون

هن جو ذهني خدشو سازش
 منهنجو سڀني "اوتون جوتون"

آس ۽ اوسيگري فرمايو
 "مرسون مرسون سنڌ نه ڏسون"

پگهر ڪالهه پگهرن پگهي ويون
 پيار نه اهڙا مائر ڏينديون

وقت نري وڃ هاڻ نه ڏسبا
 ساڳيا جڳهه ۽ ساڳيا لاتون

آزادي نه وقت سڏي پيو
 هٿاين پوءِ ناظم نااهيون

●

●
 اک پنل احساس کان وٺجي پتو
 واسيل وسواس کان وٺجي پتو

جا هڏن کي پيڙ پيڙي ٿي ڇڏي
 ان جفا جو ماس کان وٺجي پتو

زندگي ۾ موت جي چمڪتاڻ جو
 دار واري تپاس کان وٺجي پتو

پنهجي ڌرتي جي ڌڪاڻن جو پلا
 بي خبر آڪاس کان وٺجي پتو

پاڻي سنڌو جو امرتا ٿو ڏئي
 رهگذر جي پياس کان وٺجي پتو

سور پورن جا پٽيا پاڙيسري
 رحر جو راحڪاس کان وٺجي پتو

لاشعوري سوچ ڳڙڪائي وئي
 درد جو آساس کان وٺجي پتو

هر نغمو ناظر ٿو محنت سان ٿئي
 مور بابت راس کان وٺجي پتو.

■

ڏاڏو سور ڏکايو آهي
 لاهي سڪ ويو سايو آهي

ڪوسي واءِ نه ڪنڀس ڪڍي بند
 جهوپا جهورڻ آيو آهي

نهن نچوڙيا نهن پراڪون
 ويڻ وڏو تڙپايو آهي

سڪ سان، ڦڪ ڇو هار هڻي ٿي
 تو ۾ مون ۾ واپو آهي

پاند پسي ويا روئي ڇولما
 ته به نه وڃوڙو ڇايو آهي

موج جو اوج اڃانڪه نجهريو
 ديهڪ مورڪ ڳايو آهي

راڪاسن جو ڪونهي ڌر پر
 ناظم نهن نمايو آهي.

احساسن جو ڪوس نه ڪريو
جڏهن ڪي نه ڏياريو ڦريو

جونءِ جونءِ پير ته ڪڏهن پهچيو
منزل ڏور وڪون ڪجهه پريو

صدقو ٿيو هن ديس جي دڙ تان
ماڻهو هونءِ به وڃي ٿو مريو

ڪلهه جا هاريل اڃ جا فاتح
جاڳو حق لڌ لڌ نه ڪريو

ڪمڙيو ڪاٺو، ڪٽيو ٻاڻو
انگ اناج وڃي ٿو تريو

ڌاريو ڪاڪ محل جو ڏونگر
همت ڪريو ڌاڪو ڌريو

ناظر چو پيو ويل ويڃائين
وقت جتان ويو مور نه وريو

ڏاڍ ڏاڍي جو ڏارجي ويندو
ليٽ پٿر پگهارجي ويندو

هڪ ايڏي سا اڪه جي سوني تي
هي ته چريو آمارجي ويندو

چور چرخو ته ڪجهه اٿي وٺندين
وقت ويٺي گذارجي ويندو

زهر سوچن ۾ ڪنهن ڀريو آهي
سو ته حيلي سان هارجي ويندو

ڇنگ چارڻ ڪو چاهتن جو چور
دل جو ديرو بهارجي ويندو

قوم شمرن سان يار جاڳايو
نانءِ از خود قطارجي ويندو

بني جي تقدير جوڙ اي ناظم
ڀاڳ پنهنجو سنوارجي ويندو

روز گهري ٿو پورهيت هاري
خود مختاري خود مختاري

حق ڏيڻ کان قاصر آهين
ڪيئن رهندي ڪن لاتاري

پونءَ جو ڀرم ويڙهين چوڻو
ڌوڙ اٿي رنج ڌرتي واري

ان ڏن پنهنجو ٻيٽ بڪارا
انگ اگهاڙا ڪڙمي ڪاري

زنجيرن سان ڪيئن ڪڙبا
ڌرتي جا بياڪ ٻوڃاري

نوري جا ڀي وارث قاريا
ڇو نه اڃا ٿي سنڌ ڏکاري

ناظم سڪ جو صبح به ٿيندو
ويندي نيت ته رات اٿڌاري.

جاڳيل سوچ نه وهر وڪوڙ
جوقن جا جذبا نه جهنجھوڙ
پيار پڇي ڪيئن ناهي پرولي
هيج پڪو آ مٺ نه مروڙ

ڏاڍ ڏکيڙ ڏکائي آهي
پٽ جي پوند جي خلق ڀلوڙ

ارڏن جا ڪردار به ارڏا
لالچ جي گند به لووڙ

ساري جوسج سمجه نه سڀ ڪي
ڪي ڪي پاڇا نينهن نچوڙ

ڪو ڪو سور سگهارو ٿئي ٿو
ڪو ڪو ساٿ به مرڪ مروڙ

ڪمر ڪوري ڪهنيا ناظم
پهاڻي، پهاڻي آ نه ولوڙ.

●
 جاتي ڪاٿي لڳي مٽي پئي آ
 اهڙي جيون کان دل پڄي پئي آ

ڪانهي آرائي سان به سسراڻي
 ڇو ته جذبات ئي ڪئي پئي آ

سور ڪٿه ڏين ته سچ پي چئجي
 ڪوڙڪي ڪنڌ تي رکي پئي آ

ڪنهن جا پتاڪه چاشني کائڻ
 ڪنهنجي ماني اڃا رکي پئي آ

حوصلن کي هٿي ملي ڪاڏهن
 توڙي مون به اڃا وٺي پئي آ

ڇوڙ ڇريا نه قومي نظريي کي
 جنهن جي رڳ رڳ رڳي پئي آ

پور، پوري سجاڳي جي ناظم
 چوڇڙي مان ڇيڙي ڌڪي پئي آ

●

سوچ ڪهنن ۾ آ وڃان ڪاڏي
جان ڪنهن ۾ آ وڃان ڪاڏي

رات ڪاري کڻي ته ويٺل وڃي
صبح سوچن ۾ آ وڃان ڪاڏي

سچ هڪل هويي هٿن خالي
ڪوڙ ڪنهن ۾ آ وڃان ڪاڏي

جاڙهيڙي سنڌي ثقافت سان
غير پنهنجن ۾ آ وڃان ڪاڏي

ڄڻ ته جيون ڳچي مري ويو آ
ڪات جڙين ۾ آ وڃان ڪاڏي

ڪير ڪنهن جي پلا ڪري واهر
سات سورن ۾ آ وڃان ڪاڏي

حق خيوت رکي وٺو ناظر
لج لوڏن ۾ آ وڃان ڪاڏي.

پيار وارا پيچرا
ور وڪڙ ۽ ويڪرا

ڪئين منوڀرا ستيا
تون ۽ مان ته اوڀرا

آءُ ته سانورا ملئون
ڏور ناميون ايترا

جي نه موٽيا سي هئا
مومليون ۽ ميٽرا

دل نه هن خدا کي ڏس
ڏينهن ٿيڙا ڪيترا

وڙ، وراڻان وار نه ته
حال هوندا چيڪرا

اڄ ته ڪڏ گذاريون
باقي لڳا جسميترا.

ٻاندر ٻالها سي ٻي هيل
ايندڙ سال ته هوندي پيل

رات جي پيٽ ۾ ذات ڦري وئي
ڪلهه ٻي ماڻهن جا هئا ميل

منزل ڪانه ملائيندي آ
ڪاٺ جو گهوڙو ريب جي ريل

نظرين کي اصلاح سان ٺاهي
حق وٺڻ لاءِ سوچيو ويل

موت ڳهي ويو مور مهاڻا
ڏسي ۾ آ تڏهين ڏيل

غافل ويري پوءِ به ڦرنا
ويل ڪريو نه ته ويندي ويل

سستو خون ٻري ٿو لاش
ڪيڏي چوئي ڪئي آ تيل

منهنجو عشق اکاڙو نامي
تنهنجو قرب ڪراڙو نامي

وڌ ۾ وڌ پي هجر جو دڙڪو
ڪاٽيندو نه، ڪهاڙو نامي

درد جو دابو سو پي دل کي
ڏاج ڏنل آ ڏاڙو نامي

ڪل ڪوٽائون ڪيڏارو
لوڪ جو تڏهين لاڙو نامي

منهنجي سن آ سوز جگر جو
پاء ته آ پر جاڙو نامي

ڏور گذارڻ ڏاهپ آ پر
مون کان هڪ ڏهاڙو نامي

پور آ پائيمجارو ڪٿو
پاڃاري جو ناڙو نامي

ناظر نهن جو ڏينهن به ايندو
تهندو عشق لڄاڙو نامي

●
 مانو هان پر مېرو ناهيان
 سنجېدو هان کيږو ناهيان

لوما لوما جاذبا آهن
 يو به مکن جو تېرو ناهيان

توسان ګاله ا پتر لیکو
 واري وکړيل پېرو ناهيان

وډډو هان جو سهې وډي آ
 هون نه تم لوی وډيرو ناهيان

دل آ پتر، سورآ پکو آن
 سينگاري جو پېرو ناهيان

پنهنجو آه مدار تي قبضو
 موسر وارو قېرو ناهيان

آپري کم نه ټڌي تي سوچيان
 اهڙو ناظم ويرو ناهيان.

●

درد چڏي ايئن دلڙي توڙي
جيئن ڪو ٻارڙو پورڪي روڙي

سام ٿو سڏڪي پيار ٿو پڃري
مڇ ۾ جيئن ڪنهن سنگ وڌوڙي

پيڙائين جي پيڙ اوڀري
جيئن ڪو جنجهٽ جيءَ جنجهوڙي

ڪوڪي دل جوسور سهاريم
دانهن نه پئي ڪن پاڙي اوڙي

ڇڪڪن کان ايئن هانءُ پيو ٽپڪي
مانڌاڻي جيئن ڪير ولوڙي

ڇوٽ سهيءَ ڪيئن سور جي جيون
ڪاهه چڏي رڳ ڪانه وڃوڙي

ٻاهر باق نه ڪير اي ناظم
سور نه وجهي سوچ مروڙي

سائون سوچون لمڙون لڄ
پوءِ به انسان جي ڪج

مورڪا هاڻ به مايا تي مرڪ
شودا چاڻي جا ٿئي ڇج

ڏنجن ٿيون ذاتيار جون ذاتيون
پونءِ تي پنج به بهار تي پنج

ڇوٽ هون هر چوسول تي چيخون
آجايي ڪي آئي ڪج

ماڻهو پشن ۾ آ ڪروي
ڇڪ وڌائي لڪ وٺي لڄ

حامت جو ڪلهه ماس چنن سان
رهزن روڙي ڪمڙا رڄ

هر مشڪل سان منهن ڏئي ناظم
پونءِ تان ڪرڻي ٺاهي پنج

آسرو ٻي پاسرو
ٿي ويو محاسرو

آس تان ٿيو ڇپر
ٻي مار لائو ڇانورو

ويو سڪون ڪي ڪٿي
ڳنڍ ٻڌي معاشرو

لات ٻاٽ کان ٻنل
ڪمر آئي سوجهرو

سوچ ڪي ستل ڏسي
ڏاڍ ٿي ويو آڪرو

دل جو درد ڏس ڪٿي
گهٽ آيا تسرورو

نهن ڪيئن سڃاڻجي
آ شمرور جهانورو.

منهنجا نهن ايجال آهن
تنهنجا پيمالا پيتل آهن

مان ڪيئن تو کان ڌار گذاريان
توسان وار ويجهيل آهن

پار جي نالي کان پيو چوڪين
ڳالهون وڪ وڪ واپل آهن

اقمن سڪ ڏي پيو نه پاتو
ويچارا هيسايل آهن

دل جي ڌرتي آهي ڏڏڻ تي
هر جا بادل چانيل آهن

سڪ جا سوڻ نه ڪنديس چو جو
پختا ڏک پڙهايل آهن

ڄامت جي هر چيٽ اوکي
ناظر پارا گهسايل آهن

●
اوسپڙي ۾ آس به آئي
لڙڪ لڙي پيا چل چل چاتي

ڌرتي ڏيڄامن ۾ آهي
سندو جا ٽي سين ڪڏاتي

جيون جذبا پي پت ٺاهن
هي پيو پاتي هو پيو پاتي

پانڊيٽرن جا پاڇا ڄاڻ
واه آ تنهنجو ويس حياتي

سوچ بنا جي لوچ اٿي پٺي
پڙ ۾ پهچي پوءِ به کاتي

اٿو اٿو اجهو آجين
ليدر معنيٰ ويسا گهاتي

نهن جا ناظم مينهن نه برسن
ڪاٿون ڏاڍي گونگي ٻاٿي

●

تنهنجي فرقت جي ڳالهه ڪا نه ڪبي
ان سزا کي ڏسي خطا نه ڪبي

پيو ستر ڪر اٿم وڏي جهولي
درد هوندي به ڪا دوا نه ڪبي

بي رنجيءَ تي ڪٿي ڪجو افسوس
باقي ديدار جي صدا نه ڪبي

هي به ٿورو جو ڏک ڏئي پرکين
اهڙي احسان جي بهانه ڪبي

دل به دوکي جو ٿي شڪار وٺي
اڳتي سمجهي ويس ستيا نه ڪبي

مونکي پنهنجي نصيب جو آ پتو
ڪنهن به ڪن ڦاڙ کان پڇا نه ڪبي

هن روش مان ويو سڪي ناسلم
بي وفا سان وري وفا نه ڪبي

ڏسي تاخير حسن وارن جي
اڃا حسرت نه وئي بهارن جي

سونهن سوهان وئي ڪري رخت
راهه متجي وئي رهگذارن جي

رات کان رابطو سحر ٽوڙيو
چؤڪسي هئي حرم تي تارن جي

پيار ٽڙهي ۽ جهومي اوسڻڙو
ٿي سڃاڻپ نه بيقرارن جي

وقت کان جهانوري آ چاندوڪي
چانو چنڊ تي آ ڪنهن جي وارن جي

ڌار ناظم رهيو ته ويندو مري
وتندين ڳولا ڪندو مزارن جي

رات گذري وڃي ته پوءِ ويجهان
سج اڀري وڃي ته پوءِ ويجهان

پيار تيسين ڪريون، جدائي جي
ڳالهه وسري وڃي ته پوءِ ويجهان

تنهنجي حسن و شيباب جو منڙا
باغ اڪري وڃي ته پوءِ ويجهان

گر وڃون ٿي جڏهن محبت ۾
سوچ اڏري وڃي ته پوءِ ويجهان

تنهنجي نازن ۽ منهنجي نورت جو
جهڙو ٺهري وڃي ته پوءِ ويجهان

متان ناظر کان ڦار ٿين جيئري
سامهه ٺڪري وڃي ته پوءِ ويجهان.

اي يار ڌار جو به توکان مرحلو هيو
سولحو لمحو زندگي کان جرجلو هيو

خوشين تي حاوي ٿي ويو طوفان هجر جو
آزار جي هٿن ۾ منهنجو حوصلو هيو

ڪنهن بي رخي جي سور کان تنهائي ڏي ويس
غالب سڪون تي اتي به زلزلو هيو

مايوسين آلودڙي ڇڏيو دل جو چين ائين
ڇڻ ٿر تي ڪنهن ڏڪار ڇڏيو ٿرڻو هيو

ڪافيون ۽ گيت ٿي ويا ايڏا اداس ڇڻ
سنگيت کان رڌم جو ٿڌو سلسلو هيو

ناظر جو طيءَ ويو ٿي محبت جو داستان
جودال توڙي لامر وچ ۾ فاصلو هيو.

تنهنجي ڪهڙي هيءَ دلربائي آ
آشنائي لا آشنائي آ

ڪم تو سان دل لڳائيندو
تو ته دنيا نئين وسائي آ

تو ڪي ان لئي رسائيندو آهيان
تومان حجت آ پانهنجائي آ

ليڪ ڏئي ٿو خطائون واري ڇڏين
هيءَ به احسان آتھائي آ

سوچ ناهي جوانا جو سمجهي
اک الائي توڪت اڙائي آ

پر چيو هو، تنهنجوهان ناظر
هيل تو ڳالهه جو ڀلائي آ.

بهارن جي تقاضا آ ته ملئون
سندو، ڪپ تي خلاصا آ ته ملئون

مونکي سڪ، سونهن تو وٽ اڻ مٽي آ
پئي ڪولي اڻاڻا آ ته ملئون

فضائون ڪلهه ڪٿي آيون ملڻ لڻ
نظارن جا نياپا آ ته ملئون

پري دربان جوديدار لڻ هن
پراڻو نٿن آڻا آ ته ملئون

هرم جا ڄاڻ پڇا پيا اڳڻ تي
انڌيري ۾ ٿي آڃاء، آ ته ملئون

نه هاڻي آسرن ۾ رهيو ناظم
ڪٿا گهرويا دلاسا آ ته ملئون.

کافیون

شل اهڙو نه ڪڏهن وار ٿئي
جو تنهنجي مٿان ڪو وار ٿئي

جنهن وقت کان اک توهان اڙي
ڏسي خوب اڙيل ڪئي وقت اڙي
پر پنهنجي اڙي رهندي نه اڙي
رگوتنهنجي نظر هڪوار ٿئي

تنهنجي يار ستايو تار اچي
ٺٽو خط ٿي اچي ٺٽي تار اچي
هن تار منجهان من تار اچي
جو ڪنهن جو نه ونگڙو وار ٿئي

نند ٺيڻن ۾ ناظر وٺي آ
ڦٽي آئين چئجي ته قسمت آهي ڦٽي
. به توکي ڪندس مان ڪين ڦٽي
. مان تنهنجي مٿان ٻي وار ٿئي

وئي وڙ ته ويا ڏئي ڏير ججهت
وئي نند وئي ويا چولي وٽ

هائي پتہ پهاڙن جا به ڪيا
ويهي واٽن تي واڪا به ڪيا
هڙ هوتن لڻ ڪيلا به ڪيا
ڪيون ڪيچ وڃان ٿي سور سلهت

سرساهه سڄڻ تان گهوريندس
ڏک ڏاڻ ڏنائون ڏوريندس
ويهي اور انهن سان اوريندس
پلي عشق بڻائي يار اٿت

منهنجو پورا پورا پاڪ ٿيو
مون سور ونڊي جو سهاڪ ويو
ان وقت نه ڪنهن به سجاڪ ڪيو
نه ڪا سور ڏني ڪا مهت مهت

ڪا مون وانگي لونءِ لائي ڏسي
پيچ پرديسي سان پائي ڏسي
ڪا عشق سان هوند اچائي ڏسي
ڪندو ناظر اٿڪي نينهن ٽپت.

لنگاهون جيئن مٿي تنهنجون ڪجهن ٿيون
دلين کي دام پوءِ زوريءَ وجهن ٿيون

اڪين کان پي نه ڪا منزل ڳجهي آ
ستر کان ڪهڙي آخر دل ڳجهي آ
جتي پهتيون هلائون پيل ڪن ٿيون

نظر توڙي کڻي ڪا خير جي آ
تڏهن پي قرب واري ڪوڙڪي آ
لڳي جنهن کي ته انجو سر ڪن ٿيون
اڪيون ٿيون ڪن جڏهن، وارو ڙي وارو
اتي ناظر جي ڪانهي جاءِ پارو
حريطن کي ونڪي واڙي وٺن ٿيون.

يار مون ڏي ڏسي ٿورو ڪلندو ته ڪر
حال فرقت پڇي ٿورو ڪلندو ته ڪر

منا جاتي ملائين ٿو مرڪي نظر
پاڳ ڀرمي ٻوي قرب ۾ ٿي ڪسو
ڪولي دل جي دري ٿورو ڪلندو ته ڪر

رشڪ تنهنجي ادا تي ڪري ڪهڪشان
تو کي هلندي بهارون ٿيون ڪن آجيان
تنهن ڪري ڪجهه سخي ٿورو ڪلندو ته ڪر

ياد جيڪر هجين هڪ گهڙي همسفر
ناز ڪريان جي چوري تي بڻجين چهر
راز دل ۾ رکي ٿورو ڪلندو ته ڪر

تنهنجو خالي تصور به آ بندسي
ڪيئن تو کي وساري پوءِ ناظم منگي
دور کان پر لڪي ٿورو ڪلندو ته ڪر.

•
 ياد آ تنهنجو اچڻ برسات ۾
 رات جو گڏجي رهڻ برسات ۾

رات ساري راز جون ڳالهيون ڪري
 ناز جون انداز جون ڳالهيون ڪري
 خوب ٿيو پرچڻ رسڻ برسات ۾

جيئن نگاهن جي لڳي شمشير ٿي
 چڻ ڏنڻ دل کي سڌي ٽڪير ٿي
 سخت هو اوکو ڪڪڻ برسات ۾

هار پانهن جو چنڊ جاڳي پيس
 پئي رنو بستر ڀنو جاڳي پيس
 جو لڳين موڪل گهرڻ برسات ۾

مينهن ۾ ٿيندو ملڻ آهي محال
 ته به اچي ناظر سان تو ڪٿڙو وصال
 گڏ مٿا نڪتڻ گهمڻ برسات ۾

•

●
 اچڻ کان ته وٺڻ پر ڏسڻ کان به ويو آڻ
 مهانگو ٿي ويو آڻ ملڻ کان به ويو آڻ

نه قاصد منجڻ ٿو نه خط ٿي لکڻ ٿو
 نه پلجي او پورل خبر ڪا رکڻ ٿو
 پڪو ٿي ويو آڻ پڇڻ کان به ويو آڻ

اڳي راهه ويندي رهائون ڪندو هئڻ
 ٿي پاسائو ڪٽ ڪهائون ڪندو هئڻ
 مگر هاڻي سورن سلڻ کان به ويو آڻ

ڏٺي لوڪ جي ڪا نه راحت ملي ٿي
 سڪن جي نه قسمت ۾ راحت ملي ٿي
 رٿين اهڙو جو گڏ رهڻ کان به ويو آڻ

مڙئي منهنڙ مون ڏي خطا درگذر ڪر
 تون ناظم نمائي ٿي پهرين نظر ڪر
 آڳاٽي جو ويرم وهڻ کان به ويو آڻ.

●

تنهنجي اکڙين ۾ اسرار ڏنر
هڪ پریت ڏنر ٻيو پيار ڏنر

تنهنجي رمز مڙهي رمز نه آ
ڪامار آ جو لرزي تي قضا
هت شاه گدا جي ناهي پڇا
جنهن پيچ ڳنڍيو سو پيار ڏنر

تو ۾ عشق سندو انداز ڏنر
توتي خوب ربابي راز ڏنر
تو ۾ نهن ڏنر ۾ ناز ڏنر
تو ۾ ڏيهه ڏنر ڏاتار ڏنر

هتي ناظر پي اچي نوڪر ٿيا
سلطان هئا ته به پيش پيا
ڏاتار ڏنر ڪا اهڙي ڏيا
جو غير به تنهنجا پيار ڏنر

نه سري نه سري نه سري
ور يار اڳڻ تي وري

دردن جي دوا ٿيندي ديدار جڏهن ٿيندو
دلدار ڪا ڪول دري ور يار اڳڻ تي وري

چوڻن تي جهلي چوڻون دل چاڪ چمڪي پئي آ
وٽر نه پوي ٿي چري، ور يار اڳڻ تي وري

غمر جون ٿيون ڪرن بجليون ڏک جا ٿا اٿن شعلا
ٻارڻ به ويو آ پري، ور يار اڳڻ تي وري

تون خوش ٿو گذارين پر ناظم ٿو هتي نجهري
هي سوت وڃي نه مري، ور يار اڳڻ تي وري.

قرب ڪري جي مڙيو ڏسون ويهي ڪرين ڀرسان
اهو مڃين ته اڃان او ڏولڻ اهو مڃين ته اڃان

ساڳ سرنهن جو ڦولاريو آ واس وٺون هل ويهي
پير تاهن صوفي کائي. ٿو ڏيئي پر ڏيئي
سير ڪرڻ لڻ باغ ۾ هڪر هلين جي هوت هتان
اهو مڃين ته اڃان او ڏولڻ

ڪالهه ٻڌم تو هڪ جيڏن سان ويهي سور سليا هئا
واتهڙن کان ويڙي ويڙي وصل جا پار پڇيا هئا
درشن جو جي خير هئن سان ڏين ته فقير به ٿيان
اهو مڃين ته اڃان او ڏولڻ

آهي حياتي سياري جوسج ٽيپهري جو پاڇو
پٿر ناهي نازڪ آهي ناظم نهن جو ناساتو
ان تي سوچ ته تون آن منهنجو، مان به ته تنهنجو هان
اهو مڃين ته اڃان او ڏولڻ

●
 ٻيو محب منهنجو موصاف دل سانورو
 ناز ۾ آ اوچو ڪيرڻر جيترو

ٻيو محب منهن سان وڃي واسجي ٿي وڃي
 رات جو چوند گولو مڃان ٿو مگر
 ڏينهن جو سوجهرو پي هتي جهانورو

جنهن به سائل جي هن تي نظر ٿي پوي
 جهول اميد جا ٿي پري پر ڪري
 ترپندڙ آس ۾ ٿو نئون سامه پئي
 ڪنهن دڪي دل جو پئي ٿو جڙي آسرو

●
 سوز ۾ ساز ۾ راڳ ۾ راز ۾
 تو کي ڳوليم گهڻو نيهن ۾ ناز ۾
 وريون ناظم نگاهون جڏهن ٿي نراس
 تون لڏين ات جتي پاند ناهي پرو.

مسيد اترڪ لڳي جوسودو هو اعتبار نه ڪريان ها
جي پيار جو نالو دوکو هو مان پيار نه ڪريان ها

مون سادي سادي مائهو جو ڪڪ ٻن جي مٿان ويسام هئو
مان پنهنجي پير ۾ ساٿ ڏنو پر اڳلو بي پرواه هئو
اهڙو نه اڳي ٿيو واقعو هو ويچار نه ڪريان ها

اڪين جي اسارن سان پڪا تبديل ارادا ٿي ويا
صدمن جي سبب ٿي جذبن جا دامن به ڪشادا ٿي ويا
دل، دل تي مٿڻ جي ليڪو هو وهنوار نه ڪريان ها

يا ناظر، ٺهين جو لشو هو يا سوچ تي آيل ڀرڌو هو
هو دل جي ڌرتي بهي ڪنهن خود پيار ڪرڻ ٿي سڏيو هو
ٻئي عڪس جو ڪٿي آئينو هو سهڪار نه ڪريان ها.

ڪري مهرو وفا مع منهنجي خدا محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي
 ٿي پوندي صفا دردن جي دوا محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي

چاهت آ سندو شهرت نه ڪي
 بس تون ٿو ڪين جنت نه ڪي
 ڪجهه ڏئين نه ڏئين هيءُ پي آ سخا
 محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي

تو هوندي پئي وٽ ڪيئن وڃان
 تو کان ٿو وفا جو خير گهران
 ٿي دين دنيا پوندم اجرا
 محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي
 ٿو ڪي ته زمانو پيو ٿو ڪي
 ڇڏجان نه مگر الفت روڪي
 ناراض به راضي ٿيندو خدا
 محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي

ڪر ناز ڏئي ناظر تي نظر
 ٿرڙي تي وساءِ قرين جا ڪڪر
 جو تنهنجي رضا سان ٺهندي قضا
 محبوب مٿا رڳو ڏس ته سهي

محبوب جيئن ملي ٿو ڏاڍو مزدو اچي ٿو
ڪمڪاري ٿو ڪلي ٿو ڏاڍو مزدو اچي ٿو

ڪي جڙڪي جون ڳالهيون ڪي ٻي وسيءَ جون ڳالهيون
ڪي ان پيڻيون سڻائي پيو دل لڳي جون ڳالهيون
ڪي پيڻ سان الي ٿو- ڏاڍو مزدو اچي ٿو

ڪڏهن ڪٿي اشارن سان پي وصال ٿئي ٿو
ديدار پر ته ڪڏهن سالن جو خال پئي ٿو
جڏهن به خط لکي ٿو ڏاڍو مزدو اچي ٿو

ماڻا به هن جا محبت دڙڪا به هن ڇڻ دلاسا
شوخي به هن جي شفقت ٺهڪر به هن جا نياپا
پرچي جڏهن رسي ٿو ڏاڍو مزدو اچي ٿو

سورن جو پوئي لڙهيون ٿو هار سمجهي پايان
ڏک سان ڏوري ڏوري ناظر پيو لپايان
پوءِ حالِ دل پڇي ٿو ڏاڍو مزدو اچي ٿو

نهن گهرا کٽي يار ڏسندو نه ڪر
گهور پائي گهٽي يار ڏسندو نه ڪر

هتي تير نظر دل ڳيا ٿو ڪرين
جان کان چڻ منر سر جدا ٿو ڪرين
تير جگري هتي يار ڏسندو نه ڪر

ناز نورايو آ شينهن جهڙو جگر
مڻ پٿر سان کائي نه سگهيو تڪر
وجهي اک جي اٿي يار ڏسندو نه ڪر

جنهن تي پهتي نظر سو نپٽ ٿي ويو
آيو واري یر ناظر ته چٽ ٿي ويو
اهڙو دل جا ڌڻي يار ڏسندو نه ڪر.

■
●
ٿڪا نٿ تڙي ٺهاري ٺهاري
گهڙي گڏ ته وڃ ڪا گذاري گذاري

ڊڳن ۾ وجهي ديد ويهي رهيس مان
گذاري ائين عيد ويهي رهيس مان
سندھ وصل واري سهارِي سهارِي

ڪري ڳڻيون نٿ ڳوڙها ڳڙي پيا
ڏسي روئيندو راءِرو پي لڙي پيا
وڌم رهگذر پي روئاري روئاري

جڏهن سور سختي اچي دل تي ڪن ٿا
تڏهن مڇ محبت جا من ۾ ٻرن ٿا
پڇان ٿو مان توکي پوڪاري پوڪاري

ستر پنهنجي ناظم تي ايڏو نه ڪر تون
پڳيءَ پر تي آهيان ذرا ڌيان ڌر تون
پڇاڙيءَ ۾ وڃ منهن ڏيڪاري ڏيڪاري

■

وائِي

الري پيو اوتر

ويجان ڪهڙي واٽري

ريهون وت ڪيون الا اڀريو نه اوڀر

ويجان ڪهڙي واٽري

ٿرتلو تو ڀر پيو اک ڪڍيو اوڀر

ويجان ڪهڙي واٽري

ڀرم پڪي جي آسري وڙ ڙي ورثا ور

ويجان ڪهڙي واٽري

ستل سوچن ڏي ته ڏي اچي ڪا اوسر

ويجان ڪهڙي واٽري

ناظر آجو ٿي وڃي موت نه اچ اوتر

ويجان ڪهڙي واٽري

سارنگ ڪئي ساواڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

ڀٽائي جي پونءِ جا پرچي ويا پاڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

جرڪائي مس مينهنڙي جو هي ۽ جنهاڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

ڪڇ ۽ ڪاڇي جي مٿان ڪٽي ڪٽي ڪو ساڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

ڌرتي جي ڌوئي ڇڏي مينهن وڃي ميراڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

تو پي ويس مٽاڻا هوندا هيلتاڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

واسي وڃ او واءِ ڙا، ٿرڙي وارا ٿاڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

ناظر ساڻ ته مل مٺا ڪري نينهن نواڻ

آءِ ته ڏوليا هاڻ

ذيه، تسين پيو ڏوٽيون

پرور ڀارت ٿئي

ڪٿين ڪيڙين خوب ٿا پيت پڪيو ته به تن جو

پرور ڀارت ٿئي

هر جهوپو پيو ڪٿن جاڙ سان جهريو جهانگيڙن جو

پرور ڀارت ٿئي

گرم رگتو هڪ گيت سان استحصال، سنن جو

پرور ڀارت ٿئي

رهزن روڙي ويو صفا رهيل روح رگن جو

پرور ڀارت ٿئي

ڪرڻو ڪنڌ مٿي پيو ناظر احساسن جو

پرور ڀارت ٿئي

بهار تو سان آ سڄو ساڪي پئي

او مڙڪڻي مک مورتِي

مڙڪڻا مڙڪي، ڪين ڪر هي برڪتي

او مڙڪڻي مک مورتِي

ڪونه آئين پيا سمهي ٿيڙو ڪٿي

او مڙڪڻي مک مورتِي

چين ڪونهي چوٽ وٺي چاڙهي چئي

او مڙڪڻي مک مورتِي

اس جهڙي تي اجهامي وٺي پئي

او مڙڪڻي مک مورتِي

اهم ناظر سنڌ لاءِ لازم لتي

او مڙڪڻي مک مورتِي

ڪيئن ڪٽيان جو
ڪوري ٺاهيان- پوءِ ڇا ٺاهيان

سوچون سائون عرش تان-
تارا ڪيئن لاهيان- پوءِ ڇا ٺاهيان

ڳويي اوچي عزم ڪي
ڳر ڳاڏي ڳاهيان- پوءِ ڇا ٺاهيان

پاڇن ڪي ڏکي آڙهي
ڏاهپ جي ٺاهيان- پوءِ ڇا ٺاهيان

ناظر نراسائي ۾
سويون جي ڇاهيان- پوءِ ڇا ٺاهيان

ڏاهي ذات ڏسي ڏايل
هوش حواس آهيسايل - روئي ويئي راتڙي

ڪارونجهر جي ڪانپ تان
مور ڏسي تاييل - روئي ويئي راتڙي

ڪاڪ محل ڪڇلي وڌا
ارڏا ڪي آيل - روئي ويئي راتڙي

امن جا اتساه سان
وار اڃا واييل - روئي ويئي راتڙي

احساسن جي آس آ
ڏاڍي ڏهڪايل - روئي ويئي راتڙي

ناظم سڙي نهن پيو
گيچ سڻي ڳايل - روئي ويئي راتڙي

سرجيا تي ساروئي

سپنو ناهي سوچ الا

پور ۽ پيڙا ڪانه آ

ڪجهه جي پوئي - سپنو ناهي سوچ الا

سوراهور هذاب آ

رسم نه راجوئي - سپنو ناهي سوچ الا

جوه ۽ جذبو جو چڙيون

پلي ڪن جوئي - سپنو ناهي سوچ الا

مات متي ٿيندي به ڪئين؟

ناهي ميسوئي - سپنو ناهي سوچ الا

آس وندي آڪاس ڪي

اچي ڪيئن ٿوئي - سپنو ناهي سوچ الا

ناظم هڪڙو آ سندس

همت ويهوئي - سپنو ناهي سوچ الا

ماکي منبو مانارو

تم به تون نيندي نند به

کوپر کوري قرب جو

ويو کوڏارو- تم به تون نيندي نند به

ڏڏري ڏاهب ويو هليو

ڏائڻ ڏئي ڏارو- تم به تون نيندي نند به

ريهون رت ڦڙن اندر

هانء تي هانبارو- تم به تون نيندي نند به

پن چڻ پڙائن سندو

کيريو کيڏارو- تم به تون نيندي نند به

ڪنڌ به سنڌ لڻ رند آ

ڪونهي ڪاٺيارو- تم به تون نيندي نند به

ناظم رهندو ڪين ڪي

وسئون ويسارو- تم به تون نيندي نند به

سپنا سام کٺن ٿا سي ڇا جي ٿي
جاڳو آجايي ٿي

ڪانٽر ڪنڌ نٿا کين ڏانڻ ڏوراني ٿي
جاڳو آجايي ٿي

وايون ورجايو پلي قومي واڌاري ٿي
جاڳو آجايي ٿي

منزل ڏي وڌ. وقت ٻيو. آهي آجهائي ٿي
جاڳو آجايي ٿي

لوهه مروڙي ڇڏي پلي. لائق لاڳائي ٿي
جاڳو آجايي ٿي

پيدا زور ۾ شور ڪر. ناظم ڳانڍائي ٿي
جاڳو آجايي ٿي

موريء سڌ ڪيو

ناهي ٻنڌ پري

جيئن پوئو پاڻ لڻ ٻين ڪاڻ جيو

ناهي ٻنڌ پري

اوسڻڙي جي اوڙ ۾ رت جو ريج ڏيو

ناهي ٻنڌ پري

سرڪو سنڌوءَ سڌ تي وڃي پيو وڌيو

ناهي ٻنڌ پري

ديسي ڏوڙ ڌراوتون ڌاريو مٽي پيو

ناهي ٻنڌ پري

سڙيا ڪالهه ۾ ڳوٺڙا سوچي پيو اڃ پيو

ناهي ٻنڌ پري

ناظر ڌاريو ديس مان ڏکي ڌار ڪيو

ناهي ٻنڌ پري

سانگجھ ڪيرڙا سانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائيو

ڪٺي ريس ملير سان چترال ۽ چنگانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائيو

سڪو ڪٺي سنڌ ۾ ڏڪارين تي ڏانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائيو

سرهائي ٿي سونهن تي چنگ وڄايا چانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائيو

ڪيت آ، ڪيتري ڪيت ۾ ڇيلن واري چانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائيو

پلو پڇڻ آڻيا، ناظم لڪري نانگ

ڪانگل ڪالهه ٻڌائيو

ڪارا ڪاڳر واريان پيو

سڏيو آهي سوپ الا

سڪيون سوچون ذهن مان اڻ ٿر تاريان پيو

سڏيو آهي سوپ الا

ڏاڍ جو ڏونگر ڏانء سان ڌاريان ڳاريان پيو

سڏيو آهي سوپ الا

ڊاهي نفرت جا آجها، سچ سنواريان پيو

سڏيو آهي سوپ الا

دام دليريءَ کان چئي ڏاڙا ڏيڪاريان پيو

سڏيو آهي سوپ الا

ناظم ڳائي ڳيچڙا قوم اُتاريان پيو

سڏيو آهي سوپ الا

منزل نامي دور

چورا چرڪين چو پيو

سڌي ساري سوپ ٿي چاهت ڪرڻ چور

چورا چرڪين چو پيو

ڪاڪ جا ٽاڪ ڪڍي ڇڏيو ڪوٽ ڪري ڪافور

چورا چرڪين چو پيو

وا، ڪٿي اڃ ساء ڪو، ستيو اٿم سور

چورا چرڪين چو پيو

مرڪ معاذن مان وٺي وٺو گس غيور

چورا چرڪين چو پيو

حقن لاءِ ٺهڙيو نيشون ناظم نور

چورا چرڪين چو پيو

سنڌوءَ جا سرواڻ

اٿي پڻ سنڌڙا سٿي

ٿوڙي ڦاٽڪ جي الا

تريبي تي رت ڇاڻ- اٿي پڻ سنڌڙا سٿي

پوست ۾ پارا پنيون

پورا پورا پاڻ- اٿي پڻ سنڌڙا سٿي

پکي پڪڻ آ آيون

ماڻهن ۾ مانڌاڻ- اٿي پڻ سنڌڙا سٿي

ڪالھ ڪٿي چڪتاڻ جو

وقت پڳو اهڃاڻ- اٿي پڻ سنڌڙا سٿي

سمهيل پوءِ به اٿاريا

ناظرات اڳ پاڻ- اٿي پڻ سنڌڙا سٿي

ڪهڙو يار بهار

توڻ هوندو ڳوٺ ۾

ڇو ته اڏورو عشق ۾ دنيا جو ديدار

توڻ هوندو ڳوٺ ۾

سور سراپا ساهه لڻه ساهيتو سينگار

توڻ هوندو ڳوٺ ۾

بني سان ڪيئن پلا ڪريان پيار، اهو بيچار

توڻ هوندو ڳوٺ ۾

صورت ساهت ڪين ڏس- ڪهڙو قلب قرار

توڻ هوندو ڳوٺ ۾

نهن نورو شهن بس ناظم لڻه نروار

توڻ هوندو ڳوٺ ۾

ساهت جهيرون جهير
چاهت کاڌا چير- چوراهي جي ڪانپ تي

اڀريو سڄ نه مهل تي
رات چٽا رهڪيو چوراهي جي ڪانپ تي

ڪاوش ڪو ڪنيو ڏنر
سڙن کي پئي سير- چوراهي جي ڪانپ تي

ديس جي ڏٺين جي اڃا
تريي ئي تقدير، چوراهي جي ڪانپ تي

جيئري آس نه ڪئي صفا
پورب واري هير، چوراهي جي ڪانپ تي

ارڏاڻپ اڇلي ڇڏي
سوين جي شمشير- چوراهي جي ڪانپ تي

وڃي سوچ سمهي پئي
ناظم هاري نير، چوراهي جي ڪانپ تي

خوابن جا شهزادا
دلبر ڏي نه دلآسا، سامهون اچ سينگار جي

پنج اشارن ۾ خبر
هيڏي آهاها سامهون اچ سينگار جي

لاھ نه مون تان لطف جا
پاڇاٽا پاڇا- سامهون اچ سينگار جي

ڪر نه وڃوڙو دير پا
توڙي دروازا- سامهون اچ سينگار جي

ارمانن جا ڪيترا
ڪريان مان ڪاٿا- سامهون اچ سينگار جي

ناظر پري ناهي پر
سوچيو ٿي ڇا ڇا- سامهون اچ سينگار جي

هائي چڙ ته حجاب

پنهجا آهيون پاڻ ۾

مرڪن مهل نو سانورا

منهن تي ڏي نه نقاب۔ پنهنجا آهيون پاڻ ۾

پڙهندو ڪر، من پيار لڻ

منهنجو ڪوٽ ڪتاب۔ پنهنجا آهيون پاڻ ۾

قوتو ڪان نامي ڏهو

جاني شوخ جواب۔ پنهنجا آهيون پاڻ ۾

پاڪر ۾ ويهو جهلي

ساعت، ٿيڻ ثواب۔ پنهنجا آهيون پاڻ ۾

سونهن ۽ سڪ جو نام ڪو

ٿيندو يار حساب۔ پنهنجا آهيون پاڻ ۾

فاطمه ڪي ته لڪاه ڪان

چرڪي ڏي نه شراب۔ پنهنجا آهيون پاڻ ۾

جيءَ ۾ جايون جوڙ
 پوءِ ته سورھ سڏين
 سچ جو ساٿ ڏئي سڌو سوري تي سر ڪوڙ
 پوءِ ته سورھ سڏين
 آزادي لاءِ وڙھ ٻيو آھن مڙس ڀلوڙ
 پوءِ ته سورھ سڏين
 سسئي کي سڀڪا ڏئي چستي پاسي ڊوڙ
 پوءِ ته سورھ سڏين
 کڻڻ واريون خوبيون مٺيءَ ۾ نه مروڙ
 پوءِ ته سورھ سڏين
 ناظم نعري سان نوان ٺاھر سڀ ٺهوڙ
 پوءِ ته سورھ سڏين

چيهائون پُوزا ڏسي بهراڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا
 ڏڪر هنيو ڏيهه جي ٻاڻاڻن کي پاڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا
 ترايون تاساريون اچو آ اهڃاڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا
 نوٺ چيون چاڀرن چنن چائون چاڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا
 ڪانگهاريون جو ڪئين گڏين سنگهاريون سڀاڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا
 سارنگ اڻ سڪار کي واسي وڃ وٽاڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا
 نمر و ناظم نينهن جو هن ته ٿئي هيساڻ
 مائو آ مهراڻ ايجا

گیت

آیو سائوڻ منگھ ملھار تون پی ساجن ئی تیار
 ڳایون سارنگ آھی چپ تی
 مل تہ ملئون من سنڌو ڪپ تی

سرنھون پی قولاریون ھونديون۔ موجون پی ماڻاریون ھونديون
 سرھا سرھا سیر بہ ھوندا۔ منڊ ڀلی آخر بہ ھوندا
 ماڳیون رسیون ھونديون رپ تی
 مل تہ ملئون من سنڌو ڪپ تی

وک وک واسیل ویڙھا ھوندا۔ ڏاڍا بھر ٻکڙا ھوندا
 گھر گھر ۾ سرھالی ھوندي۔ سري ۾ سڻائي ھوندي
 سانگی سرھالسیءَ لپ تی
 مل تہ ملئون من سنڌو ڪپ تی

ڪارن ڪڪرن ڪڙڪا ڪڙا۔ وچن ٿر ۾ ورڪا ڪڙا
 وڏو وڏ ڦڙي ڪڍو واسو۔ ڪارونجھر کان پسو ڪاڇو
 ڏونٿرا ڄاوا گھلی ڪپ تی
 مل تہ ملئون من سنڌو ڪپ تی

جيڪي قوم پرستي ڪانهي تيڪين سنڌ پرستي ڇا جي
رستو ڇا جو پتي ڇا جي
پونءِ ۾ تنهنجي پتي ڇا جي

لوڙين پورهيت سڪو موٽين، ٻول نه پريو، لتي ڇا جي
چيت به ڇا جو ڪتي ڇا جي
پونءِ ۾ تنهنجي پتي ڇا جي

وڻو بي ويسام سان آهين ڌاريا تنهنجي ڌرتي ڇا جي
ماسو ڇا جو رتي ڇا جي
پونءِ ۾ تنهنجي پتي ڇا جي

ذات کي ناظر ڏني ڏنل هن ڇاڙهائين تو چتي ڇا جي
ذات به جتي ستي ڇا جي
پونءِ ۾ تنهنجي پتي ڇا جي

●
 پنهان جوڙيون جوائڻ ٿي وئي آ جوار
 کن ڪاٺياڻي هل ته هڪليون جهار
 او هاريائي هوشيار

آچتيا ۽ ڳاڙهه سڙا سنگ تيا هن تيار هزار
 ڳتيل ڳتيا مصري تڙ ٿا جهومن ڦارئون ڌار
 هل ته هڪليون جهار
 او هاريائي هوشيار

ڪلهه ڪڍڙي سون اڃ ڪائون ٿا آيا ان انبار
 پل ۽ پليون پُر ٿي وڻيون آهن ڪوڙ خرار
 هل ته هڪليون جهار
 او هاريائي هوشيار

انگ به ڏيڪيو قرض به لهندا ٿيندا قلب قرار
 پاڳ ۽ پونءِ پي پرمي آ ۽ گد گد آ پوتار
 هل ته هڪليون جهار
 او هاريائي هوشيار

خوشحالي جو دور ڪري پيو سانگين سان سهڪار
 قسمت ماڻ ڏنو آ ناظر سنڌ پر آيو سهڪار
 هل ته هڪليون جهار
 او هاريائي هوشيار
 ●

هر ڪو ماڻهو ڪونهي ڪو مجبور هتي
مجبوري جو روئي ٿو مذكور هتي
همت ڪر مجبور نه ٿي؛

ذات ڏڪارين قرب ڪيا ڪافور هتي
پریت جا پانڌي جوان هتي ۽ جهور هتي
مٽو ٿي؛ مغرور نه ٿي؛

ويجهو، ويجهو آ پر، چڻ آ ڏور هتي
مفت ملي ٿو سور ۽ پٽڙا پور هتي
جواني یرتون جهور نه ٿي؛

ارڏن سان پيو اٽڪي نرڇو نور هتي
ناظم نيهن جا نس نس یرناسور هتي
ڪنهن لئه پي ناسور نه ٿي؛

اوسٺيڙي ۾ آ تو آهيان
آءِ ته ڪريون پيار پيارا
نهن ڪيون نروار پيارا

تو ڇڏيو مان تو کي چاهيان
تو ٻن مان بيهڪار پيارا
تون ته نه ٿي بهزار پيارا

توسان ڪيئن مان سڃاڻيان
سونهن جو تون سردار پيارا
نرمي سان نهار پيارا

وڃڻو آءِ، تو واٽڙ واهيان
روئي زارو زار پيارا
روز نه ايندو رٿار پيارا

تنهنجي اڳيان ناظر ناهيان
ٻانهي جو مان ٻار پيارا
آءِ ته هڪڙي وار پيارا.

توسان ازئون آهي بيار- تو کان ڪمڻ گذاريان ڌار
منهنجي ججهل ماءُ پياري
سند سونهاري هوش واري

تهجي پنداوار جو صلو- هر هڪ ماڻهو ڀلو ڀلو
جڻي پورهيت هاري ناري- مڙا ماڻهو ڪڙمي ڪاري
سند سونهاري هوش واري

سور ۾ ساڃام آ پڌري- سنڌي جي سلوار ۽ سڌري
ٽوپ ۽ اجرڪ آ معيار- لوڏ لکن جي آه ناري
سند سونهاري هوش واري

موج ڀريو مهران وهي ٿو- موهن جو اهيڏاڻ ڪهي ٿو
ڪينجهر منچر جي ماناري- مير مهاڻن لاءِ بهاري
سند سونهاري هوش واري

ڀٽ جي پونءِ سموري رحمت- سڄل سامي سنڌ جي عظمت
سنڌي ٻولي آ، ٻاجهاري- ناظم ان جو آ پوڄاري
سند سونهاري هوش واري

سندڙي سورمي- مان پڇو تون امي
تنهنجي تعريف مان ڇا ڪري ڇا ڪيان

تنهنجي سندڙ جو قطرو به آ قيمتي
رکي پونءِ جو پتر پي ٿو خوش قسمتي
ڪوڏ وڌ سون کان- تن جي تعريف مان
ڇا ڪري ڇا ڪيان

تنهنجي تهذيب سڀني صدين کان وٺي
تنهنجي ٻولي سڀني آ سڀني کان سٺي
ٽوپ اجرڪ عيان- تن جي تعريف مان
ڇا ڪري ڇا ڪيان

جو به سن، جي صحن تي دعا ٿو گهري
سو ته سنڌ ڇڻ ستر کان جدا ٿو گهري
اهڙا جوڏا جوان- تن جي تعريف مان
ڇا ڪري ڇا ڪيان

تو نپايو اما توهان سرڙو لڳي
تو به تنهنجي ٻر ناطر منگي ٿو تڳي
جي فدا تو مٿان- تن جي تعريف مان
ڇا ڪري ڇا ڪيان

●
 ساجهي سنڌڙي- پياري سنڌڙي
 ڀٽائي جي پونءِ واري سنڌڙي
 او پياري سنڌڙي سونهاري سنڌڙي

هتي ڀٽائي سچل ۽ سامي- هتي آ جامي هتي آ حامي
 هتي گرامي هتي نظامي- سڄي آ ڀاڳن ڀلاري سنڌڙي
 آ، سومرن ۽ سمن جي ڌرتي- مزور محنت ڪشڻ جي ڌرتي
 سڪون سامت سچن جي ڌرتي- آ قاتلن لاءِ ڪتاري سنڌڙي
 او پياري سنڌڙي سونهاري سنڌڙي

هتي عجيب و غريب ماڻهو- شريف ماڻهو اديب ماڻهو
 وفا جا گل باصيب ماڻهو- سڀت ۽ سهڻي سگهاري سنڌڙي
 او پياري سنڌڙي سونهاري سنڌڙي

محبتن جو مقام هٽري- فرشتاڪن پڻ سلام هٽري
 حسين ناظم نظام هٽري- نزاڪتن ۽ نڀاري سنڌڙي
 او پياري سنڌڙي سونهاري سنڌڙي

●

سنڌي ماڻهو منڙا ماڻهو
 سهڻا سادا سچڙا ماڻهو
 سنهڙا سڌڙا سنڙا ماڻهو

مرڪن ٿا مهران وهن ٿا - سرچن ٿا سرهاڻ ڏين ٿا
 چن ٿا ڪلاب جا گنڙا ماڻهو

ڳچي ۽ ڳانا چيچ بر چلڙا - سيني سونهن سونا سڳڙا
 ٿي ٿا پون پوءِ پلڙا ماڻهو

پرت پريل پهران ٿا پائن - توپيون اجرڪ پٽڪا اوڏين
 پٽ جا پهرين ڪپڙا ماڻهو

سیرت صورت جا مَن موهي - اهڙي سونهن جا سامه سموهي
 ناظم گهرجن اهڙا ماڻهو

ساجن هيڙي هاڻ هلي آ، تيز هوا اڌ رات گهلي آ
سهڻا سرها ٿي پيا سر
آءِ ته ڍوليا مڙيون ٻيهر

ٻيهر به مڙيون سور به چيڙيون روح به رليون ساٿ سهڙيون
ڳالهيون ڪريون قربن واريون - پاڪر پائي دليون ٺاريون
پئي ٿي ماڪ ٻجايون ٻيهر
آءِ ته ڍوليا مڙيون ٻيهر
جهر جهنگ ۾ سرهاڻ وسي ٿي - ڌرتي سائي سبز لڳي ٿي
ڪالھ هوا وڻ روڙيا آهن، نهن نظارا ڦوڙيا آهن
سام سڏي ٿو ڪر نه اوڀر
آءِ ته ڍوليا مڙيون ٻيهر
ڏکيا سير سنوان ٿي پوندا - ناظم نهن نوان ٿي پوندا
آءِ بهار وڃي ٿو گذريو - باغ ٻرھ جو ڄاڻ اُڪريو
ايندين ٿي ويندا ست خبر
آءِ ته ڍوليا مڙيون ٻيهر.

نظر

خدارا محب وطن ٿيو وطن جو خير گهرو
 ٻڌي ۽ پار جو هر مرد وزن جو خير گهرو

سڄڻ سڃاڻو ۽ دشمن کي پي نظر ۾ رکڻو
 مڪار ماريو مگر محسن جو خير گهرو

اوهان ۾ عزم جي آ پختگي ته جلد اٿو
 لڄن جا لاهه ڪڍو ۽ سڄڻ جو خير گهرو

گلن تي قيس ۽ خاڪن جي پرورش نه ڪريو
 فضا صليب بڻايو چمن جو خير گهرو

نه ڪنهن جي جان ۽ عزت وٺو خدا کان ڊڄو
 سخن فروش نه ٿيو محققن جو خير گهرو

چراغ خون سان ٻاري شعور جن بخشيو
 انهن کان فيض وٺو رهبرن جو خير گهرو

اڃا ته فاصلو منزل ۾ پهتو آ اي ناظم
 سفر نظر ۾ رکڻو متصدن جو خير گهرو.

غم جي عيد

تو لڻم عيد ته سڪ جي اسري منهنجي عيد ٿي غم ۾ گذري
تنهنجو عيش عياش مناسب- منهنجي آس نراس ٿي نسري
غربت، توکي هانءَ تي طور
جو نه ڏٺو ڪنهن مانيءَ پور

تنهنجا نوڪر خرچين ويهون- منهنجا ٻچڙا ڪن پيا ڪيون
تنهنجي گهر ۾ چيريون ڇمڪن- منهنجي گهر ۾ آندا اٿلن
تو وٽ عيدون مون وٽ شور
جو نه ڏٺو ڪنهن مانيءَ پور

تنهنجو سڪيون سٿي پڙهيون- منهنجي ٽن تي لڙون لڙون
لوڙيان مان تون چڱو چوڙين- قوم جي ويٺو ٻڙي ٻوڙين
انسانن کي سمجهيم ڇور
جو نه ڏٺو ڪنهن مانيءَ پور

ڪر وٺين ٿو سخت سگهارو- ڏئين ٿو ڌارو ڪٿي وارو
قسمت منهنجي تنهنجي رس ۾- اجرت پي آ تنهنجي وس ۾
غربت تي ڪر ٿورو شور
جو نه ڏٺو ڪنهن مانيءَ پور

ابتر آ ماحول جو چڪر تو وٽ سڪر مون وٽ ڏڪر
تون پيو ڪاٺين ڇيلا ڪڪڙ، ناظر ويٺو ٿڪي ٿڪر
زور وٺي ويو زياده زور
جو نه ڏٺو ڪنهن مانيءَ پور

اي سنڌڙي

تو مٿان قربان ڪريان جان من اي سنڌڙي
تو سوا گهرجي نٿو ايمان ڏن اي سنڌڙي

تنهنجي هستي تان بهارون ٿيون سدا قربان ٿين
تنهنجي ڌرتي تي پيا مهراڻ موجن سان وهن
تا ملڪ تنهنجي نظارن کي چمن اي سنڌڙي

پنم ڌرتي جا ٿا هيرن کان مٿي قيمت رکن
ٺوه ماڳي کان مٿا تنهنجي پٽن تي ٿا پجن
غوري تنهنجي مهارت تي چڪن اي سنڌڙي

تنهنجي نقشي تي اچي تقدير ٿي سجدا ڪري
سولهن کي سجدا ڏسي دشمن به ٿو وهوا ڪري
مرڪندي مارو ملهائڻ ٿا جشن اي سنڌڙي

تو کي دولهه هيچون هوشو جي هجڻ تي ناز آ
شهشاهه حضرت پٺائي جي هٿ تي ناز آ
درد وارا ٿا جمر تو بر وٺن اي سنڌڙي

سو دفعا تنهنجي مٿان سنسار کي گهوري ڇڏيان
سوچ کي پرواز کي شهڪار کي گهوري ڇڏيان
ننهن تنهنجي ۾ پيا ناظر نجن اي سنڌڙي

مزدور

نه ڏيڻاڻ ٿيان ها نه بهران ٿيان ها
 نه ٿي هن زماني لاءِ زندان ٿيان ها
 نه سورن جو ڪنهن لاءِ سامان ٿيان ها
 نه ٿيان ها پريشان جي ٻي جان ٿيان ها
 نه پئسو کڻي ها نه مجبور ٿيان ها
 نه ٻيٽ ٿي هجي ها نه مزدور ٿيان ها

سڄو ڏينهن سائون ساري ڳهان ٿو
 هميشه پيو حيوان وانگي وهان ٿو
 ڪڇان ٿو ته سختيون ٻڪن جو سهاڻ ٿو
 پڪهر ۾ ڳڙان ٿو پيو لوڙيان لهان ٿو
 ڪمائي ڪمائي نه ڪافور مان ها
 نه ٻيٽ ٿي هجي ها نه مزدور ٿيان ها

نه ڪوري نه موچي نه ڪنير هجان ها
 نه نائي نه ڊڪڻ نه لوهر هجان ها
 نه هابد نه زاهد نه فاجر هجان ها
 نه ڪاتب نه شاعري نه شاعر هجان ها
 نه ڪنهن تي لکان ها نه مشهور ٿيان ها
 نه ٻيٽ ٿي هجي ها نه مزدور ٿيان ها

نه ڪوڏر هٿان ها نه ڪاٿي ڪٿان ها
 نه ٿيان پڪالي نه ماتي ڪٿان ها
 نه پوکيان ها جو ان جي پاڻي ڪٿان ها
 نه ڪنهن ذات جي ٻاري ڏيائي ڪٿان ها
 نه ڏک ئي ڏين ها نه مزدور ٿيان ها
 نه پيٽ ئي هجي ها نه مزدور ٿيان ها

هجي حيف اي پيٽ ڪاٿي جهڪايت
 نه ٿي اک ٻڏي جنهن تي ان وٽ رسائي
 هورن جي عزت ٽڪي تي ڪپائي
 پکن جا ڏئي ڍڄ اٿانگو اڙايو
 مان ناظر هجان ها نه ناسور ٿيان ها
 نه پيٽ ئي هجي ها نه مزدور ٿيان ها

هيروئن

مهربان سالِ جوان هڪ وار هيروئن کان بچ
زندگي جو تُو وڃائين يار هيروئن کان بچ

قوم ٿي ٿي ناس سازش جي لڪل تحريڪ آ
تنهنڪري غفلت مان ٿي بيدار هيروئن کان بچ

چرس پنگ ٺوڏي شراب آڦير کان نڪتين ٻڃي
پر مرض هي آهي هاجيڪار هيروئن کان بچ

چشم پوشي ٿي ٿي نه نه جو وڌي هي منشيات
بيو علي مر گهر ڀر ڪاروبار هيروئن کان بچ

واپرائڻ سان وڃن ٿيون ٻئي جنگهون پانهون ڦري
جس ڪنهندو پيو وڃي بيڪار هيروئن کان بچ

آپريشن هر منڌي جي ذهن جو ٿي ٿو ته پوءِ
پار هن حرفت کان ٿي هوشيار هيروئن کان بچ

منڌ جي سڙي ٿيڻ جي خوشحالي گهرين
پوءِ چريائي جا ٿوڙي نار هيروئن کان بچ

قوم جي اُميد تي بهر خدا پاڻي نه ڦير
هل ڀڄائي ساڻ ڪر اقرار هيروئن کان بچ

تا جهلن نشر و اشاعت ته به ٿو ناظر ٻڌين
ٿي لکي هر دور ڀر اخبار هيروئن کان بچ

دل

مجهن تو دل آ ڇا ڇا۔ گلشن هجي يا صحرا
دنيا هجي يا عتبا۔ سونهن ٿي خاتمه ڪجا
دل آ ته دلبري آ۔ ڪيئن تو چوڻ چري آ

دل راهه، رهگذر آ۔ تقدير جو سحر آ
الماس آ امر آ۔ الله وارو گهر آ
دل راهه رهبري آ۔ ڪيئن تو چوڻ چري آ

دل ساٿ جو سڃيٽو۔ دل نينهن جو نڪيٽو
دل پيار جو خزينو۔ ڇڻ ٿي لکي مديٽو
هي داغ هي دري آ۔ ڪيئن تو چوڻ چري آ

اڳي عشق جي دل۔ مورن جي ڇڻ ته محفل
محبوب جي آ منزل، ۽ باغ جي آ بلبل
کوئي نه آ ڪري آ۔ ڪيئن تو چوڻ چري آ

دل بهي نياز آهي. عشق و مجاز آهي
سوز گداز آهي. ڏيندي نه راز آهي
ارڙي آ آئري آ۔ ڪيئن ٿو چوين چري آ

دل سهڻي آ سسي آ۔ مومل آ مارئي آ
لافاني زندگي آ۔ تواريخ سنڌ جي آ
بيباڪ بانوري آ۔ ڪيئن ٿو چوين چري آ

مومن هجي يا جهڪر۔ منير هجي يا ڪينجهر
ڪشمور ڪٽي بندر هر ڳوٺ شهر گهر گهر
دل سن آ۔ آوري آ ڪيئن ٿو چوين چري آ

جامي هجي يا جوهر۔ عاجز هجي يا اختر
ناظم هجي يا نشتر معنيٰ ته دل آ شاعر
دل قومي شاعري آ۔ ڪيئن ٿو چوين چري آ

سند جي سولهن ورونهن کي ٺاهي
رکيو آ ڪنهن ڏانوَ سان ڏاهي

حيف هجڻي تخريب هجاري
ڪيڏا ڊنگ وڌا تو ڏاهي

هوشو آيا مرسون مرسون
سند نه ڏيئون گاهي ماهي

شور ۽ شر هٿيار ستر جا
روز تـ آخر زورئي آهي

سام سڪون ڪٿي پيو لرزي
امن پناهـ وٺڻ تو چاهي

ڪوسي ڪري جهوپا جهڙڪن
پاڻي پئو لاهي پاڻي

چاهت چيت ۾ ڪنهن نه چٽائي
پور پئڻ جي موسر نامي

وقت سڏي پيو سند بچايو
ناظر ڏسجي ڪير نڀاهي

دهشتگرد

خوب اٿاڻا پيو ٿو ساڙين ماڻهو مارين ٿو چوگرد
واهڙي مرد دهشتگرد

شهرن ۾ پيو ڪرين شرارت- بستين ۾ ٿو اٿين بغاوت
ڳوٺ ڳلي ۾ صفرا قيامت- در در تنهنجا دڪيل درد
واهڙي مرد دهشتگرد

ڪيئي ڪلاشنڪوف ٿو چوڙين- لانچر ۽ راکيٽ ٿو ٽوڙين
افرا تفري ساڻ مروڙين فسادن جا ٿو ڪيئي فرد
وام ڙي مرد دهشتگرد

ڪنهن کي ٽوڙين دل ۾ گولي- ڪنهن جي آڇيهڙيون چولي
ڪنهن جي ڪريو خالي جهولي- ڪنهن مان گرم تہ ڪنهن سان سرد
وام ڙي مرد دهشتگرد

سند ڪرڻ ٿو چاهين صحرا- تنهنجا اڪثر هزم اُپهرا
حرڪت اهڙي ڪرڻ اُجهرا- ناظر ڪريه آڇوگرد
وام ڙي مرد دهشتگرد

جيگل جي يوڪار

کول اکيون ۽ لام ڄمار۔ نيٺ ته تنهنجي جيگل سونهان
لٽ پڻ وارا لاهج ٻار نيٺ ته تنهنجي جيگل سونهان

توڪي ڄڻ تارئون تاريم۔ کير پياريم گود وهاريم
سڀني لائڻ پيار سان پاليم۔ شال وڌو ڌڻين ائين ويچاريم
قول وڌو ٿي ڪين وسار
نيٺ ته تنهنجي جيگل سونهان

ڌاريا هائي ڌن ڦرين ٿا۔ گاهه ڏين ٿا اُن ڦرين ٿا
ريبي ريبي من ڦرين ٿا۔ مڪڻ ماڪيءَ ڪن ڦرين ٿا
ڪاڻئون تائينديس ٻيا ٻار
نيٺ ته تنهنجي جيگل سونهان

خوش ڏسڻ ٿي ڄاهيان ٻچڙا۔ تنهنجي قسمت ٺاهيان ٻچڙا
ٺاڻي ماسي ٺاهيان ٻچڙا۔ تنهنجي ماءُ ته آهيان ٻچڙا
ماءُ تي ڪين مڙههءَ ميار
نيٺ ته تنهنجي جيگل سونهان

مون تي گهاري آدم سنڌي۔ مون کي گهرجي ناظر سنڌي
منهنجا ڄڻل همدرد سنڌي۔ جوهر عاجز خادم سنڌي
جاڳ ٻچا ٺهه مار سنڌي
نيٺ ته تنهنجي جيگل سونهان

شاعر جي سوچ

اٿي آ سوچ شاعر جي چٽڻ تصوير ٿي چاهي
مڪمل تخريب جي لٿين سر ڪرڻ تعمير ٿي چاهي
فضا اڄ دل شڪسته جي ڏسڻ تسخير ٿي چاهي
قصا قائل جي ٻازن مان ڪڍڻ زنجير ٿي چاهي
اڃا تڪدير ۾ تاخير آ ڪو فيصلو بڻجي
نڪا ٿي آس پوري ٿئي نڪو ٿو آسرو بڻجي

اڃا طوفان جو قسمت جي ڪشتي سان ٽڪر آهي
اڃا موجن جو درياءَ جي ڪنارن سان ڇڪر آهي
رسمي منزل ٿا ڄاڻئون ناخدا توکي خبر آهي
ته طوفانن تي پنهنجي عزم جو ڪيڏو اثر آهي
حياتي ٿئي پسر بهتر آ ڪوشش ڪو ڳلو بڻجي
نڪا ٿي آس پوري ٿئي نڪو ٿو آسرو بڻجي

اسان جي عرو عظمت وقت جي رفتار سمجهي ٿي
اسان جون ڇاتيون فولاد ۾ تلوار سمجهي ٿي
اسان منصور آهيون تقويت کي دار سمجهي ٿي
اسان جي سرفروشي رب جي سرڪار سمجهي ٿي
مرڻ ايندو آ، پر ان موت جو ڪهڙو صلو بڻجي
نڪا ٿي آس پوري ٿئي نڪو ٿو آسرو بڻجي

شفق مايوس آ، ڇڻ کيس ڪنهن جو انتظار آهي
اڃان مقصد جو ڪرڻو ڇوڙ آهي دلفگار آهي
خبر ناهي ته ڇو شام وسحر پي سوگوار آهي
اڃا ٿي دم کڻي حسرت، جو ناظم بي قرار آهي
پوي ڪو حوصلو جاڳي ته سهڻو سانحو بڻجي
نڪا ٿي آس پوري ٿئي نڪو ٿو آسرو بڻجي.

آزاد نظم

ماڻهيو

گندواري ٽوڪري،
 مان ناميان.
 سمجهين ته ٿو!
 سوچين ته ٿو!
 مان تو منجهان ئي آهيان.
 پرا
 ڪو نه ٿو ڄاڻين ته ڇا؟
 قيمت اٿرا!
 ڇو پيو ٿڌين!
 پيو ٿو ڪڏين!
 اڪيون ته ڪول!
 پنهنجو وجود ساڳيو سڃاڻ!
 تبديلي آڻ!
 مان تنهنجي خوشبو آهيان.
 تون ماڻهو آڻ
 مان ماڻهيو!
 ناميان ردي جي ٽوڪري،
 قيمت ڳري،
 عزت پري،
 آ ماڻهيو!
 هي ماڻهيو!

آزادي

چوري چني
 او پوويږي
 ڏسي چوڪري
 چو ٿي روئين؟
 ڇا ٿي چوين؟
 ڇا ٿي گهرين؟
 پوءِ هن چيو
 هوڏي ڏسو!!
 مارين پيا،
 مرندي نه هوءَ.
 مون چيو
 آخر پلاءِ
 ٿيندو به ڇا؟
 ٿورو پٽاءِ
 ڦهلو چو ٿي وٺين
 منهنجا پڇا!
 مان آهيان تنهنجي رضا،
 گهڻي مدد
 مائين پيو
 ما آهيان!

آزادي

آزادي!!

آزادي!!

مظلوم

ڳوڙها مڪر.

ايتو چڪر.

جو ٿي ڪيو!

پر هن چيو:

تون سوچ تي ٻڌو نه ٿي.

سمجهين به ٿو.

ٺوڪين به ٿو.

کولي حواس.

ڏس!

منهنجو آ سڄو لباس.

ڳوڙها نه هن.

فریاد آ.

بي داد آ.

هو ڄاڻي ٿو.

نه ٻيا.

ٿڌي ٻاهر ڪڍي.

ڪنهن وٽ وڃان.

جو مون منجهان.

منسار ٿي پٺڙا آ.

مان پاڻ کي.

تڏهن چيو.

انصاف گونگو ٿي ويو.

ايتو ۽ ٻوڙو ٿي ويو.

مظلوم هان!

ڪنهن وٽ وڃان.

دل آنڪر. ٺاهي مڪر.

مظلوم هان! مظلوم هان!

وڃوڙو

ڇنڊا ڇيئون.
 اڪيون سڄل.
 چهره ڦٽل.
 آيون خوشيون،
 هڪلي ڇڏير.
 ارمان پيا مهجان ٿي.
 قسمت به ساڻ وٺي وٺي
 احساس کي.
 باقي رهيو.
 هڪ آسرو!
 جنهن ۾ سڪن جي هئي اميد.
 نيٺ!
 ٻوليو صدا،
 او ٿا اميد انسان!
 توکي ڏاڻ ۾،
 من ماڻ ۾،
 اهيان ۾،
 اڙڪون اٿئي.
 رهندو خسرو.
 چريا! وڃوڙو!
 تون نه روءِ!
 رهندو وڃوڙو،
 تون نه روءِ.

صحافي

پروم پوڪارون
صحافي لک سچ تي
قومي اخبارون

لهي ويندي لاک
صحافي سائين جي
جي نه رکندين ساک

لکن لالچ ري
صحافي لک لچ تي
مولدي ڪنهن جي ڏي

وري سن واڪو
صحافي چو ٿو سمهين
پنهنجوئي آ. ڪو

ڏوڪو ڌارين جيٿان
صحافي تون سون تي
ڪج نه ڌرتي سان

ليڪ

شاعر يا ليڪ
امر جاير واسطي
ڪاپاري آ ڏڪ

ليڪ جو هٿيار
اهي قلم ڪوڙ لئ
آ ڳاٽو اوزار

ليڪ واري لوج
سجاڳي جي ٿي ڏٺي
ستل ڪي ٻي سوچ

ليڪ جو مضمون
هر ماڻهو مجبور لئ
مرمر ۽ معجون

ليڪ جي تحرير
بدلائي ٿي قوم جي
قائمري تقدير

استاد

ديس نه سو آزاد
جائي جهانگيرن جو
لوجهڙ ۾ استاد

ديس نه سو خوشحال
اڃ به جيت استاد جو
ٿئي ٿو استحصال

قوم اما ڪنگال
اڃا به جيت استاد جو
جيئن آهي چنجال

ڌرتي سان ڌوڪو
اڃا به جيت استاد آ
ڪوڪوئي ڪوڪو

لوڪائي لوڪا
پلج جي استاد کان
ماڻهو سي هوڪا

شاگرد

ٻن پوي اهڙي
رهبري ڄاڻي نه، سا
شاگردي ڪهڙي

پاڙهين جي استاد
ڪتابي سي سکيا
جن ادب تن مراد

جيڪي رکن درد
ڌرتي ٻولي واسطي
اهي هن شاگرد

غضب تي غالب
جيڪي جهڻ قوم لاءِ
اهي هن طالب

ادا شاگردو
جيڪل ڪاڻ پلي جو
مقصد ڪاڻ مرو-

هاري هٽين هر
سڪيو رکي سنڌ کي
کائي پاڻ بصر

سرڪ سندس محنت
تم به آ پتي ڇو الا
ڪڙمي جي قسمت

پسارو ٿي لوڙي
پاڻ اباڏو، ٻين جي
قسمت ٻيو جوڙي

هن وٽ ڏير اڃا
پاڻ بڪارو ڪالهه کان
لامي ڪير وڃا

هاري مرج پري
وڏيرا ورثائي ٻيو
خالي ٻيٽ ڪري

پهاڪن تي هائڪا

"ان ۾ آهي مان"
 "پلي هڪ ڀر ۾ جي"
 "فل نه وڃي شان"

ڪوڙي ڪوڙ جي ڪوٺ
 "گالهين سنديون گالهون"
 "لڪي سندا موٽ"

مسدائون مٽي
 "پنهن کي آهت"
 نيسارا اتي

پڪي پڪن پڪن
 "درياهه مٿي جهوپڙا"
 "مورڪ اڃ مرن"

منهن کان به بهر
 ڪاڏهن ملندا توکهرين
 "چريا بهرنون بهر"

ڳالهه آ پڌري پٽ تي
 "مارئي سيند ۾ ڳاڻي"
 "نور نه پيڄي وٽ ڦسي"

ويرين تي ويسام
 ڪيو ڪونه مفاد نه
 "لوڳين سان ڪو نام"

ورچل تنهنجو وه
 امرت سمجهي ٿي ويندس
 "ڏوٿي ڏڪڻ ڳوٺ"

اپ مٿان چوڌا
 لامندا ڪئين لڳڙا
 "جيڏا اٺ ٿيڏا لوڏا"

مايا تي اڄ مڙيون
 "اچي پک ۾ ٻس"
 "اندر مڙوئي اڳڙيون"

سندھي ۽ سنڌو
پئي جنم واپس
"ڪٿوري خوشبو"

مهران جون موجون
ڪله ڏٺون هڪا، ڪڍو
پئي مان فوجون

سنڌو جون سيرون
منڪر ماريو چئي ويون
"لهن ٿيون ڪيرون"

منهنجو ٿي نه ٿي
ڌرتي منهنجي ماءُ
سنڌو منهنجو پيءُ

پتن ڪي پهران
پارايا پروڙ جا
"موج پري مهران"

ٻيڄل چنگ نه چور
 سر کڻي کڻ، پونه جو
 ڏيندوسان نه پور

ڪفن ڏينر به گز
 سڀ کڻي وڃ، ڏيندوسان
 ڌرتي جي نه دز

اچلمو پل آڙام
 مونکي سنهن سائيه جو
 "سندو به آ ساه"

"راز سڄو رندي"
 "سائيه جي ساڃاهه آ"
 سنڌو به سنڌي

تو لست دنيا ڏم
 مون کان خدمت سنڌ جي
 آهي دين ڌرم

ٽپو ٺاهين اڏ
ڪنن پوني ڪونه ٿا
سٺو وارا سٺ

ڌرتي ڪن پها ڌار
جناح پور جي جوءِ جا
منڪر پوندو مار

اوڏا ٽپو اوڏا
جيئل لڻ ڪيڏا پها
ڌارين جا ڏوڏا

پاڙا گهٽ غمزل
ٿي ويا ڏسندي سوڪلا
ڪينجهر منجهه ڪنول

تو پارا ناظم
ڪاڏي ڪيا ديس ڪي
ڪپن ٿا خادم

بيت

۱

سنڌو، چوليون چيهه، ڌارين ڏونگر ڏاڍ جا
ڏوٽڙن جو ڏيهه، آڄو ٿي هذاب کان.

۲

جهڙو منظر جوڙيو، موليٰ جنت جو
اهڙو آ نقشو، سنڌڙيءَ جو سنسار ۾

۳

سنڌي معنيٰ سونهن، سا به سڄي سنسار جي
واسي پئي ورونهن، دودن واري ديس کي

۴

سنڌي معنيٰ مات، سو به سڄي سنسار جو
ناسوتي سوناٺ، لڄ نه رکي ٿو جي

۵

سنڌي معنيٰ ساز، سويي سر سنگيت جو
ماڻهو هر ممتاز، آهي منهنجي ملڪ ۾

۶

سنڌي ماڻهو سهڻا، سهڻي سندن قوم
من جنين جو مور، ڀري ڀاري پاٽ کي

۷

سورم سڀئي سنڌ جا هاري ۽ مزدور
موليٰ مڪرمسور، دودا منهنجي ديس جا

ٻڃو ٻڃو سنڌ جو سورھ ۽ سرواڻ
آزادي جي ڪاڻ، ڪندا صدقو سام ڪي

پتر پت جي پونءِ جا هيرا لعل گهر
لڪر ۽ ٺوپر، سرها آهن سون کان

ڪرڻ سجدو سنڌ ڪي، ناظم نامي ڏوه
هوڏي ڪمبو ڪوه، هيڏي سنڌ سرپر ۾

سنڌي ماڻهو سچ، سچ به سچن جهڙو
ڌوڌ نه رکن دل ۾ ڪوڙ نه ٻولين ڪج
ڳارهن وينا ڳج، سنڌي پنهنجي سنڌ لاءِ

سدائين ساڻي - ساڻين رکج سنڌري
موڏي مڙھ مري وڃن، ڪسجن ڪاساڻي
ڏسي سڪ سائيھ جا ٻهڪي هر ٻائي
سيگهو سستائي، ڏسئون پنهنجي ڏيهه ۾

پورھيت جي پگهر جي آ سنڌوءَ ۾ سرھاڻ
واسي ٿي واڪا ڪري پونءِ سڄيءَ جا پاڻ
عظمت جو امڃاڻ، آ سنڌو منهنجي سنڌ جو

سنڌو ۽ ساڻيھ، پئي سهارا سام جا
هڪ سان جڙون جان ۾، پئي سان چڙھون چيھ
ڏوٽڻن جو ڏيھ، سھڻو آسنسار کان

۱۵

ايء نه پانئج آڏ، جو اورانگهين اگرا
ٻڌين نٿو ٻوگهلا، سنڌوءَ سرلا سنڌ
کوٽا ڪوٽ نه ڪڏ، موکيا تون مهراڻ کي

۱۶

بر وسي تر وسي، وسي نل ڪاڇو
پرين جو پاڇو، هجي سڄيءَ سنڌ تي

۱۷

موجن ۾ مهراڻ، ٿوساز وڃائي سنڌ جا
پسائي پنجاب کي، سرچي ٿو سنڌ ساڻ
آزادي جا ڏور ۾ ڏيندو آهي ڏاڻ
ٻوڙا ٻڌ اهڃاڻ، سرلا سنڌ هر سِر جا

۱۸

سڪڻ ۽ سوري، ٻئي پار پريت جا
مرڻ منصوري، ناظم آهي نينهن ۾

۱۹

سڪڻ ۽ سوري، پريت جا ٻئي پار
سوريءَ جا سينگار، سينگاريو سرڙا ڏئي

۲۰

سڪڻ ۽ سوري، پريت جا ٻئي پيڇ
سوريءَ تي سرويڇ، چڙهندا آهن چاه مان

۲۱

سڪڻ سوري تنگجن، مرداڻو معيار
ڪسڻ جو ڪردار، سهڻو آهي سڪ ۾

۲۲

سڪڻ جي سُرڪي، ٻيئي جن ڀريت مان
مردن تن مرڪي، ماڳهن ماريو موت کي

۲۳

سڪڻ ڌاران سڪ، ڀانيو سارو ڀوڳ
سڪ به آهي سوڳ، ناظم سمجهو ٺهڻ ۾

۲۴

سڪ بنا سوري، چڙهن چريائي
سڪڻ سورهيائي، ناظم آهي ٺهڻ ۾

۲۵

هڪ سڪ ٻيو سانڪو، ٻئي نيشن نور،
سڪڻ ڌاران سور، ناظم ڪهڙي ڪار جو،

۲۶

سڪڻ ڌاران سڪ، ڀرتئون پاراٽو،
سڪڻ جن ڄاتو، ناظم بڻجي ٿور ويا،

۲۷

سوري سسرائي، منصورن ڪانهي ميان،
مرڻ موراڳي، سڪيا ٺاهڻ سوز ۾

۲۸

سورن ست ڏني سڌڪي پيڙر سامه
پوءِ به ڪانه چئي، تند حقيقي طلب جي

۲۹

سورن ڏني سامه، سوگهو ڪري سامه کي
پويان جي پسامه، جيئدر جانيئڙن لاءِ

۳۰

سورن ڏنر سور، ور هڻي وگهري ويا
ته به نه چڙهت جو، سورن ڪٿي سام جي

۳۱

سورن جو ساڙو، ساڙي پيو سام کي
پورن ته به پاڙو، ناظم ڏنو ڏاڍ سان

۳۲

سورن ساڃاري، دل نه ڪڍي قرب ۾
محبت جي ماري، مٽي ماڻ ڪيون وٺي

۳۳

سورن سرڪايو مون ڏي پاند پيار جو
اڪڙين اٽڪايو پاند پڄاڻي پریت جا

۳۴

سورن سڌ ڪري ڏسي مار مجاز جي
پورن پير پري ڏسيو ڏيهه ڏهاڳ جو

۳۵

سورن آندا سور وهائين وجود ۾
پليا پوءِ به نه پور پاڙو ڏنئون پيار سين

۳۶

سورن صاف چيو سجدو ڪجي سونهن کي
سوچن ڪين ڪڇيو نيمو ناظم نيھن ۾

۳۷

سورن سامڻي جا ڪئون الڙ جندڙي
ناظم نمڻي ناڪئون آهي طلب ۾

سر سارنگ

۳۸

سارنگ ساروڻي. ڪيڻ مَس ملير جي
 اُلهن آراءَ جي مٿان. ڪيڻ پَت پوڻي
 ٿاربن ۾ ٿوري چڏيڻ. ڪوماڻل ڪوڻي
 ڏاٽر ڏهوڻي. ساوڪ آسدي سنڌ ۾

۳۹

سارنگ سرچاڻي. پال پلائي پونءِ تي
 ڪري مهر منار سي بادل برسايڻ
 پلر سان پها پيل پرور پسايڻ
 والي ورسايڻ. آسائيا اناج سين

۴۰

سارنگ سڀني سانگ. واسيڻ وسڪارن سان
 وسي واتن تي رکيڻ لُڙ مٿان لانگ
 چوڙي هليا هارڻ ۾ حيلن واري چنگ
 ڪالهه ٻڌايو ڪانگ. نر سڄو ٽاڏل ٿيو

۴۱

ترايون تاري چڏيون سهسين تو سارنگ
 پتن کي پهراڻ پيا سها نسريا سنگ
 ڦٽو گاهه گسن تي جهومن پيا جهنگ
 روحاني سو رڳ. سارنگ ڏنڻ سنڌ کي

۴۲

ڪنڻ ڪستوري، ڏنڻي منهنجي ڏيهه کي
سُڪر، ڏڪر کي ڏني. ٺيڪالي نوري
ٿرڙي تي ٿڌاڻ ٿي، ٻهڪي ٻاهوري
سندڙي سموري، وسڪارن واسي وڌي.

۴۳

بادلن بدين تي واريو وسڪارو
ٻورو ٻيڙي ٻيو جاتي ٿي جهاڙو
اٺو عمر ڪوٽ تي سرچيو سامارو
جرڪيو جالارو، چاچرو شربت ٿيو

۴۴

ڪڪر ڪٿي ڪر آيا پٽ جي پونءَ تي
ڪاهي ويا ڪشمور کان وٺڻ ڪارونجهڙ
تارئون تار ڪري ويا منجهڙ ڪينجهڙ
ڪاچي کان پوءِ ٿر، ڪٺو سامهه سُڪار جو

۴۵

ڪڪر ڪارونپار سُڪي پهتا سنڌ تي
سارنگ ڪيا سُڪار ٿي سهڻا مينگهه ملهار
جواريون ٿينديون جوءِ ٻر ايندا ان انبار
ٿيندا قلب قرار، سرهي ٿيندي سنڌڙي

۴۶

ڪڪر ڪارونپار، پرڃي آيا بونءَ تي
وسائڻ وڌ ڦڙو چمڪيءَ تي چوڌار
آرهه آئرجي پئي پلر يي هيڪار
سائين ڪيا سُڪار، ساڻي ٿي پئي سنڌڙي

۳۷

ڪڪر اڃ ڪوسان ڪڍي ڪاڇي جي مٿان
 ڪوڏڙي جو کس ڏئي پڇايا ڪٺل پاڻ
 فرید آباد ۾ فرق پيو سارنگ ڪٿي ساوان
 صحرا ۾ سرهاڻ، مولا آندي منهن سان

۳۸

وڃي ڪڪر وس، وڙ ڏئي ويڙهيچن تي
 ڏئي کس گرناڙ جو ٿر کي پمار سوس
 اتر جي آره تان هادل ڪڇ نه بس
 پوءِ جهڙ ڪندو سان، سانگي سرچائي ڇڏين

۳۹

ڪڪر اڃ ڪارا، پرکي هئا پونءِ تي
 لاڳيتا لائي ڏنا وسڻ وسڪارا
 سنگهارن سک ٿيا ڀايا تاسارا
 لاڻا لاپارا، ڏوٽيئڙن ڏڪار جا

۵۰

ڪڪر اڃ ڪوريا، ڌرتي تي ڌڌڪا ڪري
 بهي پاڻ بست جا چارڻ چنگ چوريا
 سارنگ، واسي سنڌ جا سڪر ڏي سوريا
 ڏاڻ ڏک گهـوريا، سستائي ٿي سنڌ ۾

۵۱

ڪڪر جي ڪاراڻ، موليٰ آئي منڍ تي
 وڃن وراڪا ڏئي پڇايا اڃ پاڻ،
 پهتوارن پچار ٿي سائين ڪٿي سرهاڻ،
 وک وک پئي واکاڻ، مارن ڪٿي منهن جي

۵۲

رات راول ڪوٽ ٿي. ڏيپلي تي ڏينهن
وسي وسڪارا ڪيا منڊاڻي مينهن
ناظر واري نينهن. سرها سر ڪري ڇڏيا

۵۳

ڏڪر ڪين ڏکاءِ مينهن موٽون ڪاڏيون
وسي وڏ ڦڙو پيو ماڻهن من لاءِ
مرڪي موٽ ورهه. مڪر وريو سنڌ ڏي

۵۴

ڪڪر قرب ڪري. وچولي تي وس
جوه ڀڄائي جس وڻج ويڙميچن کان

۵۵

ڪڪر قرب ڪري ٿاڌل ٿر پٽاءِ
پلر ساڻ پٽاءِ. پٽا پاروچن جا

۵۶

ڪڪر قرب ڪري وڃي وس ملير تي
پتون ڇڏ پري. مٿڙن ماروٿڙن جون.

۵۷

ڪڪر قرب ڪري ڪاڇي تي ڪڙڪو
وڃن جو وڙڪو. ڪرڪو سارنگ سنڌ تي

۵۸

ڪڪر قرب ڪري ڏي پڪي تي پاسو
واسي وارياسو ماني ڇڏ تون ميل ڪي

۵۹

ڪڪر قرب ڪري پٽ ڪڇي تي ڪڙڪي
سوڪي تي سرچي سڻو ڪر ساڻيه ڪي

۶۰

ڪڪر قرب ڪري سنڌ سڄي سرچاء
منهنجن مارن لاءِ ساڻو ڪر ساڻهه ڪي

۶۱

ساڻو ڪر ساڻهه ڪي، ڪڪر قرب ڪري
ڏسي هانءُ ٺري سڪيو ساريءَ سنڌ ڪي

سَر مارئي

۶۲

عمر ۱ ڪِرئي ڪوٽ، ذرا ٿينِي زنجير
موتِي وِڃان ماڳهين جتي ماڳ ملير
خوشيءَ منجهان ڪِر، ڪلي پيٽان ڪيت سان

۶۳

ڪِرئي ڪارو ڪوٽ، ڀڄي ٿي پور
ميراثي محلات ڪي، گهرن تان ڪيان گهور
شور ڇڏي شهزور، موتايو ملير ڏي

۶۴

عمر ڪِرئي ڪوٽ، هيءَ ڪڍ قيد پائي
موتائج ملير ڏي نذر نمائي
وڃي پيٽان پائي، پڪين پهوارن سان

۶۵

ڪانه عمر ڪا ميد، ڪي ڪاري ڪوٽ ۾
طما تنڪا ڪيت جا، سهنديس ڪانه مزيد
دانا ڪري ديد، موتايو ملير ڏي

۶۶

عمر تنهنجي ڪوٽ ۾ پهريان ڪهڙا پت
ڪٿي آئين ڪوه تان جبري هئي جهت
نٿي سهان ست، سنگهارن جي سبور جي

٦٧

مارن ۽ ملير لاءِ آهي من آتو
پنهني سان پنڌڻن کان ناظر آ ٿاتو
سائين سڃاتو، پوءِ وينديس ويڙهيچن ڏي

٦٨

مارن ۽ ملير جي، جيءَ ۾ آ جهوري
ولڙئون ويڙيل آهيان، ناحق نڌوري
چير ۾ چوري، موٽائج ملير ڏي

٦٩

مارن ۽ ملير جي، ڪنڀاتا خبر ڏيڃ
ويڙي آير ولڙئون، وڃي ات وريڃ
ڪانگل قرب ڪريڃ، سڌ ڏي سنگهارن جي

٧٠

مارون ۽ ملير جي، اندر ۾ اڻ تن
پندياڻي کي بندمان ٻاهر ڪڍ بهڳڻ
سائين سڌا سڻ، ٻاهر ڪڍ ۾ ڪوٽ مان

٧١

مارن ۽ ملير جي آ اندر ۾ اڪسم
رَسايو راهِ خدا مونکي منجهه ملير
موڪل ڏي مهمير، ملان ماروڙن سان

٧٢

مارو ۽ ملير ويجهن کان ويجهي
تن تان ساءِ قدا، سدا ڪسريان سيڪه ۾

۷۳

مارن ۽ ملير ڏي خدا خير ڪري
پڪن کان پري، ساهت ڪر نه سومرا

۷۴

مارن ۽ ملير لئه، سندم سامهه سڀڪي
ڪوئن ڪيئن ٽڪي، ماڳ مياڙي آهيان

۷۵

مسارن ۽ ملير جي پرور پت رکيج
ڀلن جون ڇڪيج، سڀني ڏول ڏلائيون

۷۶

مارن ۽ ملير جو، آ جيءَ ۾ جهوراڻو
سڀني ساماڻو، سنجھري سور سنگهار جو

۷۷

مارن ۽ ملير لئه، ڊڳن ۾ آ ديد
نيت ته ايندي هيد، ڏسنديس ڏاڏاڻن کي

۷۸

مارن ۽ ملير جو مڃي ۾ آ سور
ڏوٽيڙن کان ڏور، ڏوريان پئي ڏهاڳ ۾

۷۹

مارن ۽ ملير لئه، آ اندر ۾ اڻ تڻ
سائين سڌڙا سڻ، موتايور ملير ڏي

۸۰

مارن ۽ ملير جي ڳڻتي ٿي ڳاري
مولي پوءِ ماري، اول ڏوٽيڙا ڏسان

■

سُر سسئي

۸۱

ڏولگر ڏاهو ٿي. ڏيرن جو ڏي ڏس
ڪرما ڪهڙي واٽ ويا گهلي ڪهڙي کس
جبل هجي جس، ڪيچي ڪه ڪاڏي ڪي

۸۲

جبل چڏ جاڙون واتون نه واريج
پنهون پار وڃان پئي اوڏانهن اڪاريج
ڪرم ڪوڪت هيڏا ڏاڳا ڏيڪاريج
اڳ پر نه ماريج، جيسين ملان نه جت سان

۸۳

پس نه ڪر پتون پٿر چلير پسرڙا
ورق ريءَ ورڻ وائڪو ورون تان وڇڙيون
رڙهيون پائي رهڙ جي وڃي ڪيچ وسون
پنهون جي نه پسون، ويهن وه ٿي پانڀيان

۸۴

ڏيرن ڏاڍ ڪيو اٿي ويا اڌ رات جو
ڪڙي ڪنوائن تي سڄڻ ساڻ نهو
ڪاڏهن وڃان ڪيچ ڏي ڏولگر ڏس ڏيو
وڃان جت ويو ڪير بس پنيور کان

۸۵

لکي هو لکيو منهنجو پيچ پنهنوءَ سين
هي جو وڃڻ وير ٿيو سبق مون نه سڳيو
رخا جو رکيو، مون هو پيرم پنيور پر

۸۶

پنهون له پيښکا چډير شهر پنيور م
سيښن خاطر سامه کي ډنر سو سيښکا
اديون آهي کاکا، جا ڏئي ڏس پنيور جو

۸۷

وڃي وڃي مات، چريون چالگن جون ٽيون
سولجا سيښن جا وڃي چن ڪنهن وڌا ڪاڻ
کوڏن ڪهڙي گاڻ، ڏونگر ڏاڻ نه ڏسيو

۸۸

پنهل پاڻ نه ويڙو ڏيرن جو آ ڏوهه
چالگن چوڃت نه ڪيو ربي وڌن روم
ڪاڏي ويڙو ڪوم، وٺان ڪهڙي واٽري

۸۹

پنهون پڙ به موم، هيل ته آهيان هيڪلي
جالڻ هت هن جت ري، ظاهر زهر ٿيوم
سرتيون ڏس ڏيوم، پسان ڪنهن پر پنهون کي

۹۰

آس جو آئي ويا ڏاڳها ڪاهي ڏير
مون نه سڃاتا ڪير، مٽي وٽ مهمان هئا

۹۱

هڪ جت پي جو به ٻئي اياڳا اوڀرا
ڪاڻڻ آئي خوه، جتن واري جيءَ کي

●

سر مومل راڻو

۹۲

راڻا ريت نه ڀڄ، مومل کان مجاز جي
آءُ، نه ته چڙهنديس چڪ تي مٿون منهنجون مڃ
ولها دور نه وڃ، مٿان مان مري وڃان

۹۳

ساروئي آ ساهه کي رانا تنهنجي روز
هاجن حال وڃائيا سونهن ڦٽائي سوز
روئي روز بروز، مري ويندس ميندرا

۹۴

تون ٿر آ ناري، مون ۾ عيب آ پار
مرد تي، اي ميندرا ڪاوڙ جي ڇڏ ڪار
پري پٺ پٿار، ڏاهيا ڏس نه ڏوه ڏي

۹۵

پرچين تو ته پرچ، نه ته ڏاڳهه ڏسي ڇڏ ميندرا
چڪ چڙهي ڇٽ ٿيان آديسي نه ته اڃ
مومل پوندي مڃ، سوڏا پوءِ ڪارون ڪندين

۹۶

ڪاڪ چڪي ڇاڪ ٿي، ڀري پيا پاڻا
آير تنهنجي آسري رنج تہ ڇڏ راتا
مور سان ماڻا، نٿا سونهن نينهن ۾

۹۷

ڪاڪ ڊکي ڪوڙ جي مٽي، پئي محلات
روٽر ٽولس، روح سان راتا سڄي رات
ماري ڪمڙو مات، تنهنجي محبت مينڌرا

۹۹

ڪاڪ ڪري ڌار ٿي، سونهن پئي سڀراب
نينهن نچوڙيا نين پئي آندو سڪ سلاب
دڙا ۾ دولاب، مومل سان حد مينڌرا

۱۰۰

ڪاڪ ڊهي ڪافور ٿي، ڪريو ڪارو ڪوٽ
تنهنجي درد فراق جي چوٽ هٿايو چوٽ
مومل پاسي موٽ، تہ تہ مري ويندس مينڌرا

احترام

وقت جو هرڪو ڪري ٿو احترام
وقت دنيا جو هلائي ٿو نظام
نهي ناظر وقت ڪنهن جو زبردست
وقت خود آهي اسان جو امام

حيرت

وقت جي حرقت تي حيرت ٿي لڳي
پاء سان ٿو پاء ويسڙهائي ڇڏي
تخت ڪنهن کي ڏئي ته ڏئي پر، جي ڦري
موت بڻجي ان کي مارائي ڇڏي

راز

وقت جي ٿوراز تي هر ڪو هلي
وقت ڪنهن جي راز تي هلندو نه آ
وقت جي پٺيان زمانو ٿورلي
وقت ڪنهن رهبر پٺيان رهندو نه آ

ويجا

دوستو ويسجا ڇڏي ويجاها اچو
پریت سان ۽ پيار سان هلئون اٿئون
واء جهڙو پي لڳي پر منهن ڏئي
وقت جي رفتار سان هلئون اٿئون.

مدينو

شهرن ۾ ڳڻين ٿو ته مدينو وڌ آ
 ڪوڏن کان نزاعڪت ۾ نڳينو وڌ آ
 هو گل ۾ آ. سرهاڻ چڱي خاصي ۾
 خوشبوءِ ۾ پورهيت جو پسينو وڌ آ

قسمت

سنڌ ڌرتي جي قسمت جي ڪٻي ڳالهه ضرور
 انسان جي عظمت جي ڪٻي ڳالهه ضرور
 اِي وقت نه جهل سچ چوڻ کان چو جو
 هاري جي ۽ پورهيت جي ڪٻي ڳالهه ضرور

حق

ظلمت کي ڪو تحفظ جي ڏنو ويندو آ
 ڪو نه ڪو مظلوم رڻو ويندو آ
 پراڻو ڏهن جبر کي ڏئي ٿي ڌرتي
 هاري کان جڏهن حق چنو ويندو آ

سڪر

هن ديس جي ڏک ڌوڙ جو ملهه ڪونهي ڪو
 خوشحالي ۾ هو هاري جو هو واھ جو آ
 جهر جهنگ ٿو ڇڏي واسي سڪر سان ناظم
 سرهاڻ ۾ پورهيت جو پڪر واھ جو آ

ڌرتي

جو کپڻي کڻ ڌاريا ڌرتي نه گهر
ڪاڻي اڪه جي ناهي جو ڪاڻي وٺين
مرد سڀ منصور هون سرويچ هون
تاس ناهي جو پتو پائي وٺين

موت

سند جي خدمت ڪندي جي دم وڃي
موت اهڙي جو وڏو انصاف آ
سند تي جو سرڪڻاڻي ٿو ڪلي
سج پڇو ان کان پڇاڻو معاف آ

منو

سند جي پياري پئي هون کان وڌ
سند جو هاسي پنجن پرون کان وڌ
شرين ماڪين ۽ مصرين کان منو
سند جو پاڻي کنڊن کيرن کان وڌ

عظيم

سند سان رغبت رياضت آ عظيم
سند سان الفت، محبت آ عظيم
سند کي جنت چوڻ ناهي گناه
سند کي سجدو عبادت آ عظيم

بزدل

بزدل سان اسان سور سلهندا ناهيون
ڏاڍي جي وري اُن مڃيندا ناهيون
جيڪو ٿو فني خان سڏائي ناظر
ان شڪري تي شهپرئي چنديندا ناهيون

ڪوٽ

واري تي اسان ڪوٽ اڏيندا ناهيون
کنوئن تي وري مال ڌڪيندا ناهيون
ڪم جو به ڪندا هون ته ڪندا هون سوچي
چيڪي تي بندوقن کي ڇڏيندا ناهيون

ڪوڏ

محلات خيالن جا اڏيندا ناهيون
هين سان ٿل ڪوڏ ڪڏيندا ناهيون
هن پونه جي پترن جو، ٿيو جو ويهي
ان ديس جي دشمن کي ڇڏيندا ناهيون

مائي ڳيو

ڪڏ پائي اول ڪنهن سان به وڙهندا ناهيون
ڌرتي جو مدو ٿيو ته پوءِ مڙندا ناهيون
ڦربو آ، جي مظلوم کان مائي جو ڳيو
پوءِ لڙندا هون اهڙا جا اڪڙندا ناهيون.

مطاف

غرون کي کهي اک سان به ڏسندا ناهيون
 چڙين ٿا اکر پنهنجا ته اٿندا ناهيون
 خون جا ڪندا وير تڏي تي هون مطاف
 ڪو قرب ۾ ڪهندو آ ته ڪچندا ناهيون

رئيس

سورن تي سهي سور به لڳيا ناهيون
 ۽ سچ چوڻ کان به ته هٿيا ناهيون
 ان محض نه ڪنهن کي ٿا وڻئون اي ناظر
 جو پهرين پوڻ رئيس کي سڪيا ناهيون

پوتار

بلبل تي ۽ گل خار تي لڪندا ناهيون
 ليلان جي هنيئر هار تي لڪندا ناهيون
 لڪندا هون ضميرن جي پڪي ماڻهو تي
 ڪنهن پاڙئي پوتار تي لڪندا ناهيون

شاعر

شاعرهون اسان واڻ وٽيندا ناهيون
 پنهنجن لاءِ ڪڏون پاڻ پٽيندا ناهيون
 ويندا هون ڪسي قرب ۾ ناظر ليڪن
 ڏوڪڙ تي ضميرن کي مٽيندا ناهيون

ونج

گيدي کي اسان گنج سڏيندا ناهيون
جاري کي وري وڻج سڏيندا ناهيون
هر جنس کي ڄاڻون ٿا ڇڻ کان ناظم
هڙي کي تڏهن هڻج سڏيندا ناهيون

چنڊ

جهنجهڻ کي اسان چنڊ سڏيندا ناهيون
ميچا کي وري منڊ سڏيندا ناهيون
تيلي کي چئون ٿنڀ اهو ناممڪن
چمڻي کي اسان چنڊ سڏيندا ناهيون

شاه

ڳاڏي کي اسان ڳاه سڏيندا ناهيون
لامن کي وري لاه سڏيندا ناهيون
پوندي آ جري جي ۽ پليبي ساڀاه
ساڀاه شڪري کي تڏهن شاه سڏيندا ناهيون

ڀاءُ

گهرڙن کي اسان گهاٽ سڏيندا ناهيون
جهوٽي کي وري واٽ سڏيندا ناهيون
سڱ ويندا سڃاڻي هون مڏو سنئون ناظم
ڀاڙڻي کي تڏهن ڀاءُ سڏيندا ناهيون

وڌيرو

احساس جو قاتل سو مڇيرو نه کڻي
 جو حق لٽي اهڙو لٽيرو نه کڻي
 ڌرتي جي سجاوٽ لڻ کڻي ٿو هاري
 اڪڪ ڪاڌو هجي پوءِ به وڌيرو نه کڻي

دانهون

ڌارين کي سٺيون ٺاهيون صلاحون ڏيندا
 پنهنجن کي هون پنئين ۾ پناهون ڏيندا
 سامن تي ڏئي سر ٿا بچايون غيرت
 ڪسنداهون مگر ڪو نه هون دانهون ڏيندا

چاهت

چاهت نه ٿجي اهڙي جو چٽي بڻجون
 تابش نه ڪجي اهڙي جو بجلي بڻجون
 ڌرتي لڻ کڻي اک سان ٻڌي ڇڏ ڇوڏو
 گروي نه اسان آهيون جو گرڙي بڻجون

امن

جنهن فرش تي اوندام هجي ڪو نه کڻي
 جنهن فرش تي پيچ ڊام هجي ڪو نه کڻي
 گهرجي ٿو هنئر امن ۽ پائڻچارو
 انسان بي پرواه هجي ڪو نه کڻي

ايمان

عظمت جو گريبان وڪامي ويو آ
 لالچ ۾ مسلمان وڪامي ويو آ
 افسوس جو دنيا جي هوس تي ناظر
 انسان جو ايمان وڪامي ويو آ

قلمڪار

ڪٽ وياج تي واپار وڪامي ويو آ
 خسرڻ تي زميندار وڪامي ويو آ
 پوٽار تہ اڳ ووٽ تي وڪيل هئا پر
 ڊالر تي قلمڪار وڪامي ويو آ

احساس

اخلاق ۾ اڀياس ڇڏي ويو آهي
 انسان مان احساس ڇڏي ويو آهي
 ڌاڙيل ٿي اڀريو آ جڏهن کان ماڻهو
 سڀ حرڪتون راحڪاس ڇڏي ويو آهي.

انصاف

تقدير کان احساس ٽري ويو آهي
 تعمير کان اشرف ڪري ويو آهي
 ان محض ۾ بيداد کان ٿو داد گهرين
 ڪنهن وقت کان انصاف مري ويو آهي.

ملحول

ملحول کي بيداد ٻڌايو چوڻا
اخلاق جي گلشن کي اجاڙيو چوڻا
ڪجهه سوچ رکڻ هوش ڪريو سڃاڻا ٿو
احساس کي ٻيڙن ۾ لتاڙيو چوڻا

اغوا

هٿ ٻاهر جي طوفان کي ٻرڻا نه ڪيو
آرائيون ڏئي امن کي رسوا نه ڪيو
هٿ سان شريفن جو ٿيڻو چو ما سڪون
احسان ڪيو ماڻهو کي اغوا نه ڪيو

گهٽ

بدلائن کين ڏيهه جون ڏاجي رسون
اٿو ڪي سون ريتون رواجي رسون
نڀاڻن جي هرڙن کي نه ڪر تنگ اي گهٽ
ڏيو ساديون سنڌڙي کي سماجي رسون

ڪمڀڻو

اولدم کان ڏيو پوءِ به جهڻو وڏا
ڦٽ ڦاڙ کان فقراءِ جو ڦٽو وڏا
جي دور اڄوڪي کي ٿو ڏسجي ناظر
اشراف کان هن وقت ڪمڀڻو وڏا

معراج

ناصر نه روڪ حسن جي پوڄا کان ٻار ٻار
سجدي ۾ هر صبر جي ادا ڪي ڏسي ڇڏي
گهر ويئي ٿي نصيب ويو معراج پي مثال
هن سان نظر ملي ته خدا ڪي ڏسي ڇڏي

زيارت

شهر روز دل سان پيار جي پوڄا ڪري ڪري
مون آخرت جي لاءِ عبادت ڪري ڇڏي
هن جي نظر سان پنهنجي ملائي نظر تمام
جنت جي دنيا ۾ مون زيارت ڪري ڇڏي

عشق حسن

ڪيترا ننڍپڻ کان ٿيا هوندا گناه
عشق ڏي سوچيهر خطا ڪهڙي ڪير
ڪانه ڪا پوءِ پي ته ڪئي مون بندگي
حسن ڪي پوچيهر خطا ڪهڙي ڪير

روزو

اڄ تائين مون ڪنهن ڏانهن ڏٺو پي ڪونهي
احڪام الاهي آ مڃڻ چاهيان ٿو
پر عشق جو فرمان ٿو ڳورو سمجهيان
ڳل تنهنجا چمي روزو پيڻ چاهيان ٿو.

ترائيل

1

برهر ٿيو پٽائي جو رسالو آهي
جو بيت سان گڏ وائي چئي ٿي يارو
سندو به اڃا سوڌو اڀالو آهي
برهر ٿيو پٽائي جو رسالو آهي

بي شعور جي هٿن ۾ مشالو آهي
ڪولي ٿو سجاڳي لڻ پيو ڪيڏارو
برهر ٿيو پٽائي جو رسالو آهي
جو بيت سان گڏ وائي چئي ٿي يارو

2

روز احساس کي چيري ٿي بي رخي تنهنجي
منهنجو تربي ٿو تڏهن سام ٿو پيار ڪرين
اڃا آڙاه ٿو اڇلين آ بي حسي تنهنجي
روز احساس کي چيري ٿي بي رخي تنهنجي

منهنجي پنڪڻ تي پئي بهڪي زندگي تنهنجي
بمقارن کي اڃا چو ٿو بمقار ڪرين
روز احساس کي چيري ٿي بي رخي تنهنجي
منهنجو تربي ٿو تڏهن سام ٿو پيار ڪرين.

3

سوج ڪڇلي تي وڃي جذبا ڏکايا ٿا وڃن
 سج اڀري ڪو سڪن جو سو سهارو ڪونهي
 ذات ڏاهپ جا ذريعا به ڏٺايا ٿا وڃن
 سوج ڪڇلي تي وڃي جذبا ڏکا ڀا ٿا وڃن

اهڙي انسان جا اهيڻا مٽايا ٿا وڃن
 جنهن جي خدمت جو خدا ڄاڻي ڪنارو ڪونهي
 سوج ڪڇلي تي وڃي جذبا ڏکايا ٿا وڃن
 سج اڀري ڪو سڪن جو سو سهارو ڪونهي

4

ڪالهه ڪومالو آ ڪينجهر جو ڪنول ڪيهه ڪري
 ڪو منهنجي زخمر مٿان زهر ڪي هاري ويو آ
 يا ٿريچن ۾ ڏڪر آيا پيو مال مري
 ڪالهه ڪومالو آ ڪينجهر جو ڪنول ڪيهه ڪري

ٻار جي هٿ مان ڪسيو ڪانه ڳيو دل ٿي ڌري
 واڻ پي ڪٽڪ جو سنگ مل ۾ ماري ويو آ
 ڪالهه ڪومالو آ ڪينجهر جو ڪنول ڪيهه ڪري
 ڪو منهنجي زخمر مٿان زهر ڪي هاري ويو آ

5

اڀ وس نه، ڏسڻ ٿو ته جنهڪي ڪانهي ڪا
 لڻائي جو چيو ٿو به وٺي ٻوڏ ڪئي
 مون وڙهه چٽي سڀاڻي لڙهه رکي ڪانهي ڪا
 اڀ وس نه، ڏسڻ ٿو ته جنهڪي ڪانهي ڪا

ڪلهه کان لهر وٺي لوڙهي ڏيکي ڪانهي ڪا
 پوتار هلي ٿو ته وڏي لوڏ هئي
 اڀ وس نه، ڏسڻ ٿو ته جنهڪي ڪانهي ڪا
 لڻائي جو چيو ٿو به وٺي ٻوڏ ڪئي

محترم امان الله "ناظم" ولد محمد بچل
منگي ۱۰ آڪٽوبر ۱۹۳۹ تي، ٿرڙي محبت
تعلقه ميهڙ ۾ ڄائو، پرائمري تعليم، پرائمري
اسڪول نئين گڏ ۾ پوري ڪرڻ کان پوءِ ميٽرڪ

ٽائين گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڏوڪري ۾ پڙهيو. انٽر سائنس جو امتحان
ڊگري ڪاليج لاڙڪاڻي ۾ ڏنو. زرعي ڪاٺي ۾ فيلم اسسٽنٽ طور
ملازمت ڪئي. نيٺ ۱۹۹۶ع ۾ رٽائرڊ ڪيو.

ننڍپڻ کان سندس مزاج شاعراڻو هو. بغير ڪنهن اصلاح جي هن
طرزن تي سنڌي ڪافيون لکيون. "داستان محبت" جي نالي سان
ڪاهين جو هڪ ننڍڙو ڪتاب ڇپايو. سنڌ جي قابل احترام شاعر
محمد اسحاق راهي جي صحبت ۾ موزون شاعري جو شوق ٿيو.
۱۹۷۲ع کان استادالشعراءِ شهيد احمد بخش آصف ڪانڌا اصلاح وٺي
شروع ڪئي. ٿوري عرصي ۾ سندس شاعري کي ڪمال حاصل ٿيو.
سنڌي ادبي حلقن ۾ سندس ذات ۽ ذات کي ڪافي مان مليو. هن
ڪافي شاعرن جي ڪلام جي اصلاح ڪئي. ان ريت "بزم لطيف
ميهڙ" پاران باقاعده هفتيوار "ادبي ڪلام" هلايا. علائقي ۾ ادبي
ميڙن جو رواج روان رهيو. ۱۹۷۲ کان بزم لطيف ٿرڙي محبت ۽ بزم
لطيف ميهڙ سان وابستہ رهيو. ڪيسٽ جي حوالي سان سنڌ ۾ ڪيس
توامي مقبوليت حاصل هئي ۹ جولاءِ ۱۹۸۸ع ڏينهن شديد گرمي جو
ڌاري ڪيس فٽلج ٿي پيو. ۽ سندس مزاج به متاثر ٿيو. مسلسل ۲۷
نوش رهن کان پوءِ ۱۳ جولاءِ ۱۹۸۸ع جي شام ۴ بجي ۾ اڃا ميهڙ ۾
سينٽر لاڙڪاڻي ۾ لاڏاڻو ڪري ويو.

سائنس فيرنڊ "تاج الملوك" پرائيزي استاذ آهي.

۲۷ جولاءِ ۱۹۸۸ع

عبدالرحمن سومرو

جنرل سيڪريٽري

بزم لطيف ٿرڙي محبت

نالو : صاحب خان ميراثي

ادبي نالو : سورھ ميراثي

ادبي مڃاڻپ : شاعر / نثر نگار

جنم هنڌ ۽ رهائش : ڳوٺ ڪپرو، حال نئون ديرو، تعلقو رتوديرو

تعليم : ايم اي (سنڌي)

ڪرت : وڏو منشي (هيڊ محرر) سنڌ پوليس، ضلعو لاڙڪاڻو

ان ڇپيل ڪتاب

(01) ڌرتيءَ جا رکوالا (ناول ٻارن لاءِ) 1990 ع

(02) سائر سھس گجن (شاعري) 2021 ع

(03) برھ منجھارا بوند (شاعري) 2022 ع

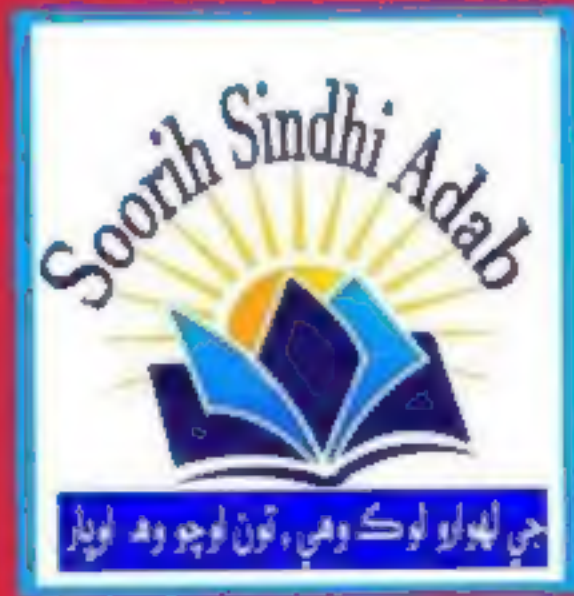
(04) صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) ان مڪمل

Cell No : 0344 3919786

0300 3404488

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488